

Kazna maloljetničkog zatvora u Hrvatskoj

Komljenović, Stephani

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:098433>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-11**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA**

Stephani Komljenović

**KAZNA MALOLJETNIČKOG ZATVORA U HRVATSKOJ
DIPLOMSKI RAD**

Zagreb, 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA
DIPLOMSKI SVEUČILIŠNI STUDIJ SOCIJALNOG RADA

Stephani Komljenović

KAZNA MALOLJETNIČKOG ZATVORA U HRVATSKOJ
DIPLOMSKI RAD

Mentorica: Doc. dr. sc. Reana Bezić

Zagreb, 2024.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Osobitosti kazne maloljetničkog zatvora	2
3. Fenomenologija maloljetnih počinitelja kaznenih djela	4
4. Obilježja maloljetnika koji izvršavaju kaznu maloljetničkog zatvora	11
4.1. Individualni rizični čimbenici	11
4.2. Obiteljski rizični čimbenici	13
4.3. Okolinski rizični čimbenici	16
4.4. Zaštitni čimbenici	17
5. Zaštita prava maloljetnika u okviru pravosudnog sustava	18
5.1. Maloljetničko kazneno pravo	19
6. Postupak prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela	23
6.1. Specijalizirana tijela koja sudjeluju u postupku prema maloljetnicima	23
6.2. Uhićenje	24
6.3. Prethodni postupak	25
6.4. Istražni zatvor maloljetnika	29
6.5. Pridržaj maloljetničkog zatvora	31
6.6. Izvršavanje kazne maloljetničkog zatvora kao prekršajne sankcije	32
7. Tretman maloljetnih zatvorenika	34
7.1. Negativni i pozitivni učinci zatvaranja maloljetnika	40
8. Otpust maloljetnih zatvorenika nakon izvršene kazne	42
8.1. Uvjetni otpust maloljetnika	44
8.2. Kriminalni povrat maloljetnika	46
8.3. Probacijski poslovi	47
9. Uloga Hrvatskog zavoda za socijalni rad	48
10. Uloga organizacija civilnog društva	50
10.1. Primjeri dobre prakse	51
11. Zaključak	54
Popis grafikona	56
Literatura	57

Kazna maloljetničkog zatvora u Hrvatskoj

Sažetak:

Kazna maloljetničkog zatvora najteža je kaznenopravna sankcija koja se može izreći maloljetnim počiniteljima kaznenih djela. Izriče se kada se, s obzirom na okolnosti i težinu kaznenog djela, osobine ličnosti maloljetnika i druge bitne okolnosti, svrha kažnjavanja ne može postići izricanjem blaže sankcije. Kazneni postupak prema maloljetnicima provode specijalizirana tijela – sudovi za mladež i državni odvjetnici za mladež. U Hrvatskoj kazna maloljetničkog zatvora izriče se prosječno u 2-3 % slučajeva. Za uspješno suzbijanje kriminaliteta maloljetnika bitno je prepoznavanje i razumijevanje kriminogenih rizika te rizičnih i zaštitnih čimbenika. Navedena znanja predstavljaju temelj tretmanskog rada s maloljetnicima u riziku. Važnu ulogu u svim postupanjima prema maloljetnicima ima zavod za socijalni rad. Stručnjaci iz zavoda dio su postupka od podnošenja prijave protiv maloljetnika pa čak i nakon što maloljetnik izvrši određenu sankciju. Socijalni radnici svojim znanjima i vještinama tretmanski djeluju na ublažavanje fenomena maloljetničkog kriminaliteta. Budući da pravosudni sustav i sustav socijalne skrbi ponekad ne uspijevaju sami djelovati, snažan zaštitnik u borbi protiv maloljetničkog kriminaliteta su organizacije civilnog društva. U ovom radu daje se pregled pravosudnog postupka prema maloljetnicima i maloljetničkog kaznenog prava kao posebne grane. Također, prikazan je položaja maloljetnika u maloljetničkim kaznionicama te njihova prava i obveze tijekom i nakon izdržavanja kazne.

Ključne riječi: maloljetnici, maloljetnički zatvor, kriminalitet, socijalni rad

Juvenile imprisonment sentence in Croatia

Abstract:

A juvenile imprisonment sentence is the most severe criminal sanction that can be imposed on juvenile offenders. It is imposed if, considering the circumstances and severity of the offense, the personality traits of the minor and other important circumstances, the purpose of the punishment cannot be achieved by imposing a more lenient sanction. Criminal proceedings against minors are conducted by specialized institutions - juvenile courts and prosecutors for minors. In Croatia, juvenile imprisonments are imposed in an average of 2-3% of cases. To combat the problem of

juvenile criminality, it is essential to recognize and understand the criminogenic risks as well as the risk and protective factors. This knowledge is the basis for working with minors at risk. The Institute for Social Work plays important role in all procedures for minors. The Institute's experts are part of the proceedings from the moment the complaint is filed against the minor and even after the minor has carried out the imposed sanction. Social workers use their knowledge and skills to act therapeutically and alleviate the phenomenon of juvenile criminality. Since the judiciary and the social welfare system are sometimes unable to act alone, civil society organizations are protectors in the fight against juvenile criminality. This paper provides an overview of court proceedings against minors and juvenile criminal law as a specialized field. It also outlines the position of juvenile offenders in juvenile prisons and their rights and obligations during and after serving their sentence.

Key words: juveniles, juvenile imprisonment, criminality, social work

Izjava o izvornosti

Ja, Stephani Komljenović pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ime i prezime: Stephani Komljenović

Datum: 17.01.2024.

1. Uvod

U današnje vrijeme mladi sve više ispoljavaju delinkventne obrasce ponašanja te čine (ne)djela koja nisu u skladu s društvenim normama i kojima krše zakonske propise što predstavlja jedan od značajnijih društvenih problema jer takvo ponašanje ostavlja negativne posljedice i na pojedinca i na društvo. Mladi čine kaznena djela jer o samom djelu i posljedicama činjenja istog često ne promišljaju cjelovito, djelo čine u afektu, radi želje za dokazivanjem hrabrosti i statusa, radi nepovoljnih utjecaja bliže i šire okoline i odgoja i/ili radi slabog psihosocijalnog razvoja (Petranović, 1999.). Ako se maloljetnika zatekne u činjenju nezakonitih radnji ili postoji osnovana sumnja da je maloljetnik počinio nezakonitu radnju, za isto ga se treba prijaviti i može mu se odrediti sankcija. Kaznenopravne sankcije koje se mogu izreći maloljetnim počiniteljima kaznenih djela su odgojne mjere, sigurnosne mjere te kazna maloljetničkog zatvora (MPU, 2022.). Maloljetnicima se u oko 90 % slučajeva izriču odgojne mjere, kazna maloljetničkog zatvora izriče se iznimno u oko 2-3 % slučajeva, a nešto je češće izricanje pridržaja kazne maloljetničkog zatvora u oko 6-10 % slučajeva (MPU, 2022.). Među izrečenim odgojnim mjerama dominiraju izvaninstitucionalne odgojne mjere (Cajner Mraović i sur., 2018., Zagorec 2019.). Kazna maloljetničkog zatvora je najstrožija sankcija i trebala bi se izricati samo za najteža kaznena djela s najnepovoljnijim okolnostima. Svrha izricanja kazne maloljetničkog zatvora nije samo puko zatvaranje već namjera da se kroz vrijeme provedeno u kaznionici različitim mjerama i stručnim radom utječe na (pre)odgoj počinitelja, na pozitivan razvoj njegove ličnosti i na jačanje osjećaja osobne odgovornosti sve s namjerom suzdržavanja od ponovnog činjenja kaznenih djela i usvajanja društveno prihvatljivih obrazaca ponašanja (ZSM, NN 126/2019., čl.6, st.2). Dakle, svrha izricanja kazne maloljetničkog zatvora je preventivna, izriče se u najboljem interesu maloljetnika s ciljem postizanja što funkcionalnije rehabilitacije (Dragičević Prtenjača i sur., 2021.). U resocijalizaciji maloljetnika sudjeluju svi stručnjaci uključeni u postupak prema maloljetniku, a posebno važnu ulogu imaju socijalni radnici. Osim što su važan akter tijekom cijelog postupka, posebice se ističe njihova uloga u tretmanskome radu s delinkventnim maloljetnicima. Socijalni radnici koriste stručna znanja i vještine kako bi pomogli maloljetniku u riziku

da odbaci život u kriminalu te se okrene prema životu u skladu s društvenim normama i pravnim propisima. Baš zato će se ovaj rad baviti temom kazne maloljetničkog zatvora u Republici Hrvatskoj kako bi se ista pobliže istražila i prezentirala, nakon čega se prikazani podaci mogu koristiti za osmišljavanje i razvoj praktičnog rada s maloljetnim počiniteljima kaznenih djela i maloljetnicima delinkventnog ponašanja.

2. Osobitosti kazne maloljetničkog zatvora

Sankcija maloljetničkog zatvora može se izreći starijim maloljetnicima (osobama od šesnaest do osamnaest godina) i mlađim punoljetnicima (osobama od osamnaest do dvadeset i jedne godine) (u daljnjem tekstu: maloljetnici). Zakon o sudovima za mladež dob počinitelja kaznenog djela veže uz navršenu dob u vrijeme počinjenja djela, neovisno o vremenu suđenja (ZSM, NN 126/2019., čl.2). Kazna maloljetničkog zatvora izriče se za kaznena djela za koja je zakonom propisana kazna zatvora u trajanju od tri godine ili više te kada bi se, s obzirom na narav i težinu kaznenog djela te na visok stupanj krivnje, svrha sankcije ostvarila samo izricanjem mjere maloljetničkog zatvora (ZSM, NN 126/2019., čl.24, st.2). Nadalje, izriče se maloljetnicima koji su počinili najteža kaznena djela, veći broj kaznenih djela i/ili onima koji su ih činili u organiziranoj skupini, ali i onim maloljetnicima koji su počinili lakša kaznena djela, ali su recidivisti kojima su prethodno izricane zavodske mjere, no iste nisu ostvarile svrhu zbog koje su izrečene slijedom čega se maloljetniku predviđa nepovoljna kriminološka prognoza koja se izricanjem mjere maloljetničkog zatvora želi spriječiti (Ricijaš, 2005.). Pored ostalog, obično se izriče mlađim punoljetnicima u kom slučaju se sudovi najčešće vode premisom da počinjenje kaznenih djela u toj dobi više i nije toliko rezultat mladenačke nepromišljenosti, afekta i dokazivanja (Rizvić i Dragičević Prtenjača, 2022.). U tim prilikama sud utvrđuje da je, s obzirom na okolnosti slučaja, počinjenje navedenog djela odraz životne dobi počinitelja te da je svrha izricanja sankcije maloljetničkog zatvora ostvariva (ZSM, NN 126/2019., čl.105, st.1). Kazna maloljetničkog zatvora izriče se u trajanju od šest mjeseci do pet godina. Iznimka su slučajevi u kojima je za počinjeno kazneno djelo propisana kazna dugotrajnog zatvora ili je zbog stjecaja najmanje dva

kaznena djela propisana kazna zatvora dulja od deset godina, u kom slučaju se kazna maloljetničkog zatvora može izreći u trajanju do deset godina (ZSM, NN 126/2019., čl.25, st.1).

Izvršavanje kazne maloljetničkog zatvora detaljno je regulirano odredbama Zakona o sudovima za mladež, Zakona o izvršavanju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje, Zakona o izvršavanju kazne zatvora i Pravilnika o načinu izvršavanja kazne maloljetničkog zatvora u kaznenom i prekršajnom postupku te je pod jurisdikcijom ministarstva nadležnog za poslove pravosuđa (ZISIMKDP, NN 133/2012., čl.2, st.2). Izvršavanje sankcije maloljetničkog zatvora u Hrvatskoj realizira se u Specijaliziranom odjelu za maloljetnike u Kaznionici u Požegi u zatvorenim i poluotvorenim uvjetima te u otvorenim uvjetima u Kaznionici u Valturi (MPU, 2022.). Iznimno se od siječnja 2021. godine ne izvršava u Kaznionici u Požegi, već je u kaznionici u Turopolju ustrojen novi Specijalizirani odjel za izvršavanje kazne maloljetničkog zatvora u zatvorenim i poluotvorenim uvjetima. Naime, nakon zagrebačkog potresa 2020. godine te petrinjskih potresa 2021. godine pregledom objekata tijela zatvorskog sustava utvrđena je dotrajalost objekta Kaznionice u Požegi u kojoj su bili smješteni maloljetnici koji su potom Odlukom ravnateljice nadležne za zatvorski sustav i probaciju premješteni u novi odjel Kaznionice u Turopolju (MPU, 2022.). Nadalje, uz kaznu maloljetničkog zatvora, maloljetniku može biti izrečena i neka sigurnosna mjera. Sigurnosne mjere obveznog psihijatrijskog liječenja, obveznog liječenja od ovisnosti te obveznog psihosocijalnog tretmana izvršavaju se u Specijaliziranoj kaznionici za maloljetnike ili Specijaliziranom odjelu za maloljetnike pod nadzorom psihijatra te u Zatvorskoj bolnici (PNIKMZKPP, NN 57/2013., čl.12). U kaznionicama za maloljetnike osuđenici mogu ostati do navršene dvadeset i treće godine nakon čega ih se premješta u kaznionice za punoljetne osobe. Iznimno, zatvorenici mogu ostati u kaznionicama za maloljetne osobe i nakon navršavanja dvadeset i tri godine ako je to potrebno radi završetka školovanja ili stručnog osposobljavanja i/ili ako je do završetka izvršavanja kazne ostalo manje od šest mjeseci, no najkasnije do dvadeset i

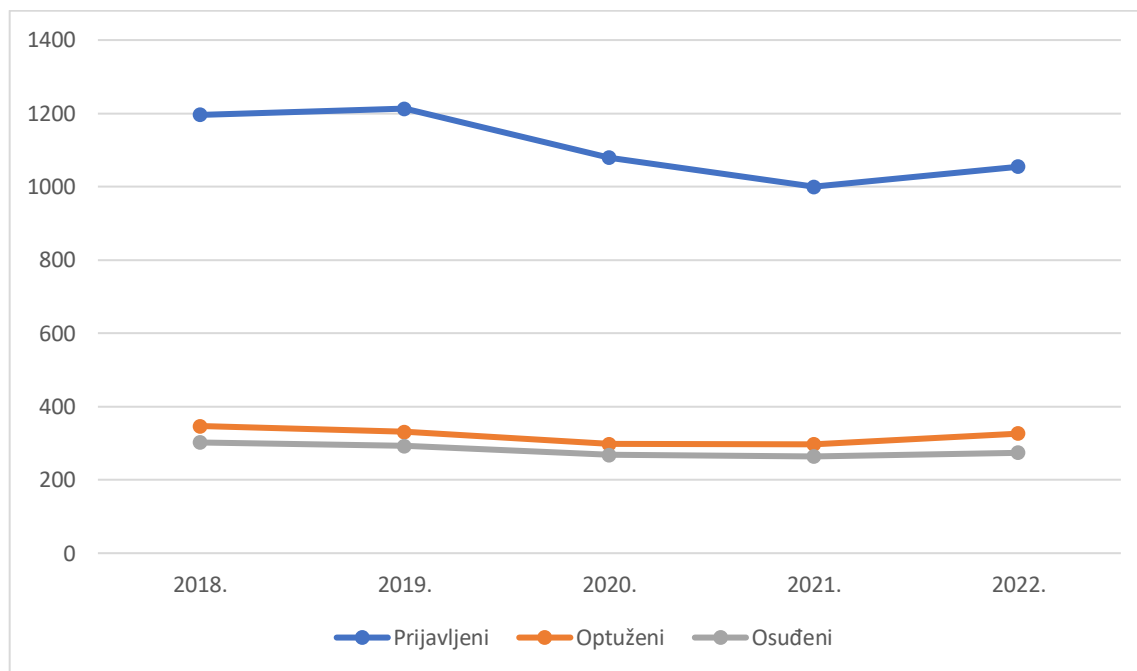
sedme godine života (ZSM, NN 126/2019., čl.101). U samoj kaznionici maloljetnika se smješta u prostoriju s drugim maloljetnicima, odvojeno od punoljetnika, dok u istoj prostoriji ne mogu boraviti više od tri zatvorenika (ZISIMKDP, NN 133/2012., čl.54). Iznimno, ako u kaznionici za maloljetnike na izvršavanju kazne nema drugih maloljetnika, a postoji sumnja da bi smještanje maloljetnika samog u sobu moglo ostaviti negativne posljedice, upravitelj kaznionice odmah će o tome obavijestiti nadležni sud radi odobravanja smještaja maloljetnika u sobu s punoljetnom osobom koja na njega neće štetno djelovati. U tom slučaju upravitelj će nadležnom sudu dostaviti izjavu maloljetnika o predloženom smještaju te podatke o punoljetnoj osobi s kojom bi maloljetnik dijelio sobu na temelju kojih će sud utvrditi je li takav smještaj odgovarajuća opcija za maloljetnika (ZISIMKDP, NN 133/2012., čl.62, st.4). Osim poznavanja institucije maloljetničkog zatvora, važno je i poznavanje fenomenologije maloljetnih zatvorenika.

3. Fenomenologija maloljetnih počinitelja kaznenih djela

Ulična razbojništva, razbojničke krađe, nanošenje tjelesnih ozljeda i teških tjelesnih ozljeda, sudjelovanje u tučnjavi, nasilničko ponašanje i oštećenje tuđe stvari najučestalija su kaznena djela koja čine maloljetnici (Cajner Mraović i Došen, 2002., prema Martinjak i Odeljan, 2016.). Naročito zabrinjavajuća činjenica je da su počinitelji tako teških kaznenih djela baš maloljetnici. Kako bi se pobliže razumjela fenomenologija maloljetnih počinitelja kaznenih djela potrebno je proučiti statističke podatke.

Grafikon 3.1.

Broj prijavljenih, optuženih i osuđenih maloljetnih počinitelja kaznenih djela u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2018. do 2022. godine

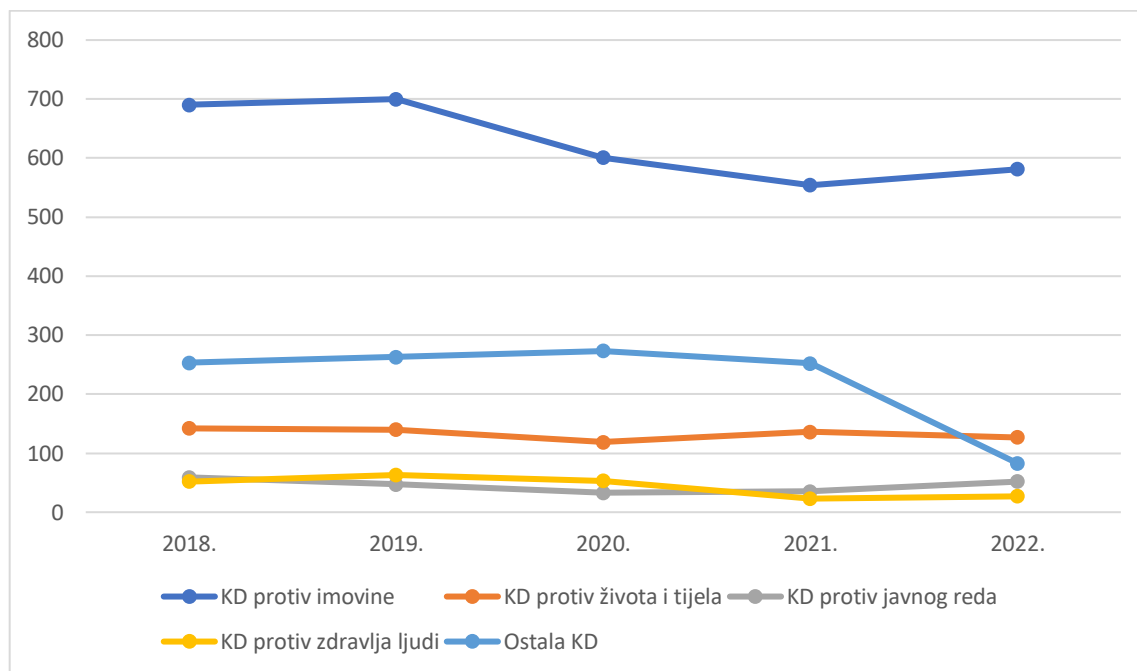

Izvor: DZS, 2019., 2020., 2021., 2022., 2023.

Broj prijavljenih maloljetnih počinitelja kaznenih djela relativno stagnira posljednjih pet godina, a blagi pad zabilježen je 2020. i 2021. godine. Broj optuženih i osuđenih maloljetnika također stagnira tijekom vremena. Posljednje godine broj svih prijavljenih, optuženih i osuđenih se neznatno povećao. Dakle, uočljivo je da se fenomen kriminaliteta maloljetnika ne smanjuje. Osim analiziranja ukupnih brojeva prijavljenih, optuženih i osuđenih maloljetnih počinitelja kaznenih djela, relevantni su i podaci o prijavljenim i osuđenim maloljetnicima prema grupama kaznenih djela.

Grafikon 3.2.

Broj prijavljenih maloljetnih počinitelja prema grupama kaznenih djela u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2018. do 2022. godine

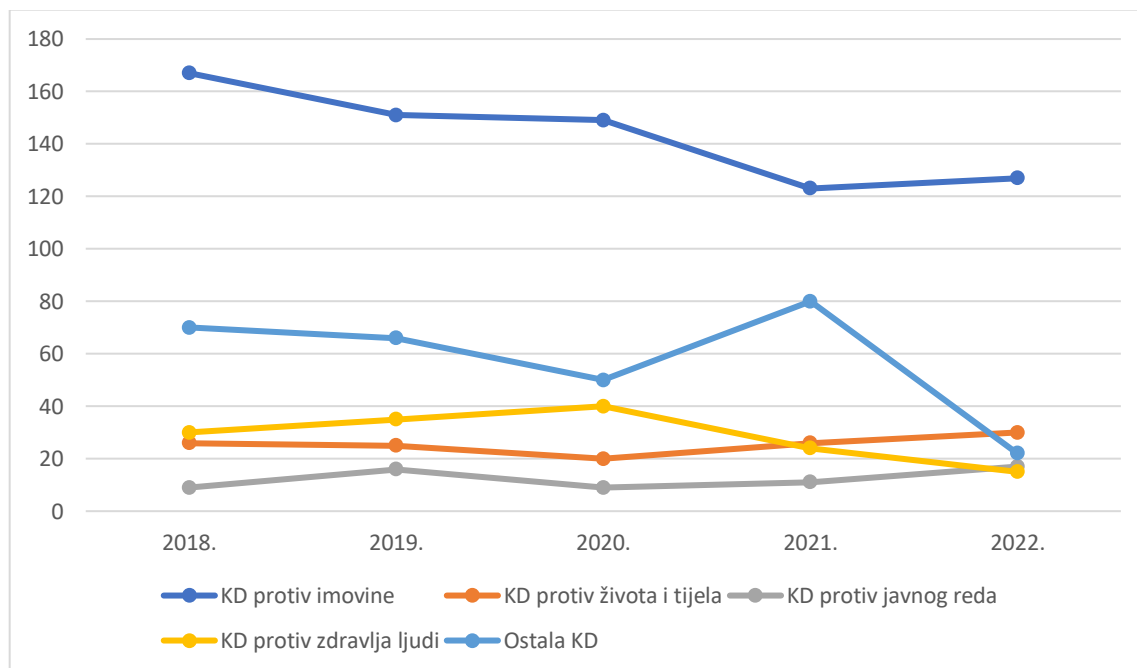
Izvor: DZS, 2019., 2020., 2021., 2022., 2023.

Kretanje broja prijavljenih maloljetnih počinitelja prema grupama kaznenih djela relativno stagnira u proteklih pet godina. Najveća oscilacija zabilježena je kod broja maloljetnika prijavljenih za počinjenje kaznenih djela protiv imovine gdje je vidljiv značajniji pad broja prijavljenih u 2020. i 2021. godini. Također, nakon nekoliko godina stagniranja, značajniji pad zabilježen je kod broja prijavljenih maloljetnika za ostala kaznena djela s 252 prijavljena maloljetnika 2021. godine, na njih samo 83 u 2022. godini. No koliko je od prijavljenih maloljetnika zapravo osuđeno?

Maloljetne počinitelje kaznenih djela najčešće se osuđuje za počinjena kaznena djela protiv imovine (50 %), zatim za kaznena djela protiv sigurnosti prometa (37,5 %) te kaznena djela protiv spolne slobode (12,5 %) (MPU, 2024.).

Grafikon 3.3.

Broj osuđenih maloljetnih počinitelja prema grupama kaznenih djela u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2018. do 2022. godine

Izvor: DZS, 2019., 2020., 2021., 2022., 2023.

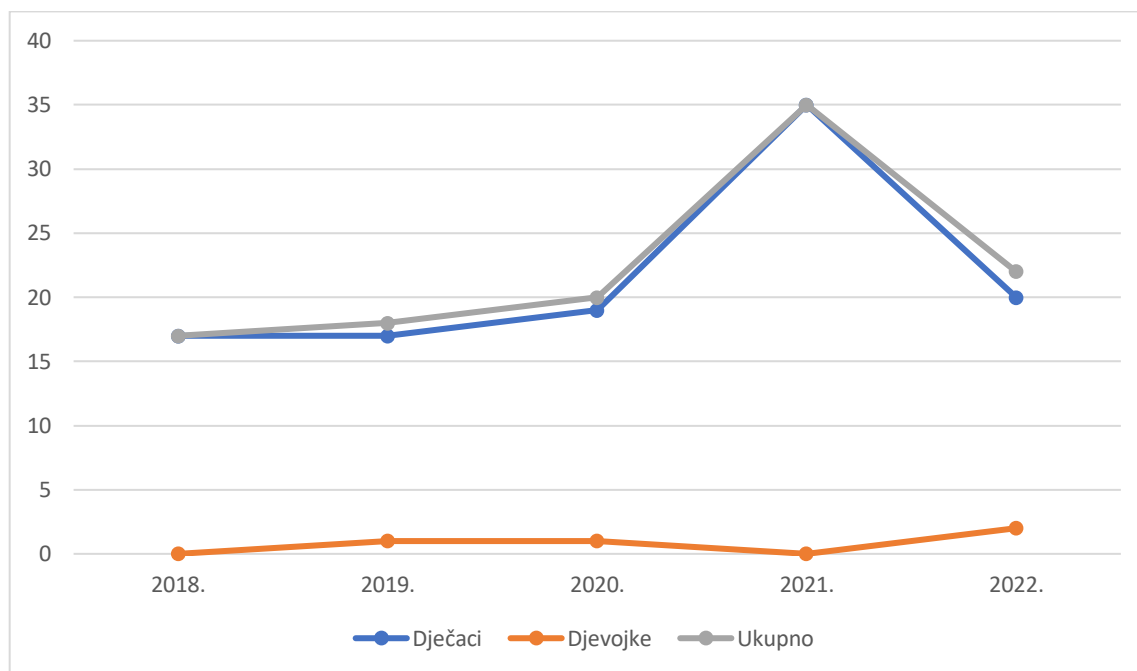
Kod broja osuđenih maloljetnih počinitelja prema grupama kaznenih djela u prethodnih pet godina zabilježeno je najviše promjena. Broj maloljetnika osuđenih za počinjenje kaznenih djela protiv imovine u navedenom periodu je opadao dok je posljednje godine neznatno porastao. Nadalje, broj maloljetnih počinitelja osuđenih za ostala kaznena djela doživio je oštriji porast 2021. godine pa isti takav pad 2022. godine. Zanimljive promjene vidljive su kod broja maloljetnika osuđenih za kaznena djela protiv javnog reda gdje se broj svake godine kreće u suprotnom smjeru. Između ostalog, broj osuđenih maloljetnika za počinjenje kaznenih djela protiv zdravlja ljudi opada u zadnje dvije godine, dok je broj osuđenih za kaznena djela protiv života i tijela u istom razdoblju u blagom porastu. Uspoređujući broj prijavljenih i broj osuđenih maloljetnih počinitelja prema grupama kaznenih djela vidljivo je slijedeće. Od ukupnog broja maloljetnika

prijavljenih za počinjenje kaznenih djela protiv imovine u posljednjih pet godina osuđeno ih je prosječno 22,9 %. Za kaznena djela protiv života i tijela osuđeno je 19,1 % prijavljenih maloljetnika, za kaznena djela protiv javnog reda 27,4 % maloljetnika dok je za kaznena djela protiv zdravlja ljudi osuđeno njih 66,1 %. Za počinjenje ostalih kaznenih djela osuđeno je 25,6 % prijavljenih maloljetnika. Dakle, nadležni sudovi u najvećem postotku osuđuju maloljetnike prijavljene za počinjenje kaznenih djela protiv zdravlja ljudi dok je postotak maloljetnika osuđenih za počinjenje ostalih grupa kaznena djela znatno niži i relativno podjednak za sve grupe kaznenih djela. Nadalje, unutar samih grupa kaznenih djela tijekom perioda od pet godina postotci osuđenih maloljetnika u usporedbi s prijavljenim relativno stagniraju. Najznačajnije promjene udjela broja osuđenih maloljetnih počinitelja kaznenih djela unutar ukupnog broja prijavljenih maloljetnika razvidne su kod kaznenih djela protiv javnog reda pri čemu je postotak osuđenih maloljetnika 2018. godine iznosio 15,3 %, dok je 2019. godine dostigao 34 % te kod kaznenih djela protiv zdravlja ljudi gdje je vidljiv porast s 55,6 % osuđenih maloljetnika 2019. godine na 75,5 % osuđenih 2020. godine i 104,3 % osuđenih 2021. godine. No, od svih osuđenih maloljetnika neznatan broj ih se osuđuje na kaznu maloljetničkog zatvora.

Tijekom 2022. godine u ustrojstvenim jedinicama Uprave za zatvorski sustav i probaciju boravile su 22 osobe lišene slobode koje su izvršavale kaznu maloljetničkog zatvora (MPU, 2024.). Od toga ih je do kraja godine otpušteno 14 čime je 31.12.2022. godine na izvršavanju kazne maloljetničkog zatvora boravilo 8 osoba (MPU, 2024.).

Grafikon 3.4.

Broj zatvorenika na izvršavanju kazne maloljetničkog zatvora u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2018. do 2022. godine

Izvor: DZS, 2019., 2020., 2021., 2022., 2023.

Kada se promatra kretanje broja maloljetnika na izdržavanju kazne maloljetničkog zatvora u posljednjih pet godina vidljivo je kako ukupan broj maloljetnih zatvorenika relativno stagnira. Značajniji porast broja maloljetnih zatvorenika zabilježen je u 2021. godini kao i značajniji pad u 2022. godini. Nadalje, gotovo svu maloljetničku zatvorsku populaciju čine zatvorenici muškog spola, dok su u posljednjih pet godina osuđene po jedna zatvorenica u 2019. i 2020. godini te dvije u 2022. godini. U usporedbi s drugim europskim državama, Republika Hrvatska u maloljetničkom kriminalitetu zauzima niža mjesta.

Prema dostupnim podacima o maloljetnim počiniteljima kaznenih djela u Europi, najveći udio maloljetnika unutar ukupnog broja osuđenih osoba imaju Engleska i Wales

s čak 23,1 % osuđenih maloljetnika (Dragičević Prtenjača i sur., 2021.). S druge strane, najmanji udio maloljetnika unutar cjelokupne osuđeničke populacije ima Češka s 2,1 % osuđenih maloljetnika. Hrvatska se ubraja u zemlje s manjim udjelom maloljetnih osuđenika s 3,2 % (Dragičević Prtenjača i sur., 2021.). Kada se promatraju brojke maloljetnika osuđenih na kaznu maloljetničkog zatvora unutar ukupne zatvorske populacije, njihov udio je najmanji u Češkoj i Bugarskoj gdje iznosi manje od 0,2 %. Udio hrvatskih maloljetnika unutar zatvorske populacije nalazi se unutar europskog prosjeka s rasponom od 0,6 % do 0,7 % (Dragičević Prtenjača i sur., 2021.). Država s najvećim postotkom maloljetnih zatvorenika je Nizozemska s 4,8 %, zatim ju slijedi Srbija s 2,9 % te Švicarska s 2,5 %. No, većina europskih zemalja ima manje od 1 % udjela maloljetnika unutar ukupne zatvorske populacije (Dragičević Prtenjača i sur., 2021.). Prema prethodno navedenim brojevima vidljivo je da se kazna maloljetničkog zatvora primjenjuje iznimno i nužno kao krajnja mjera u manjem broju slučajeva u odnosu na druge sankcije.

U Hrvatskoj se također provode mjere vrlo blagog kažnjavanja maloljetnih počinitelja kaznenih djela s minimalnim brojem izrečenih sankcija maloljetničkog zatvora. No, preblaga politika kažnjavanja često može dovesti do kontraefekta i razvoja kulture neodgovornosti. Ako politika kažnjavanja nije proporcionalna počinjenom djelu i ako sankcija nije pravilno određena i odmjerena, kod maloljetnika se može javiti osjećaj da se uspješno „izvukao“ od posljedica počinjenog djela što zatim postaje rizičan čimbenik i pretpostavka za ponovno činjenje kaznenih djela (Dragičević Prtenjača i sur., 2021.). Razumijevanje rizičnih čimbenika koji su identificirani kod maloljetničke zatvorske populacije važno je radi pravovremenog tretmanskog djelovanja te kreiranja i implementiranja odgovarajućih mjera intervencije radi sprječavanja razvoja kriminalnog ponašanja kod delinkventnih maloljetnika u riziku (Kwon i Wickrama, 2014., Zloković i Vrcelj, 2010., prema Ručević, 2020.).

4. Obilježja maloljetnika koji izvršavaju kaznu maloljetničkog zatvora

Proučavajući kriminalna ponašanja maloljetnika stručnjaci nerijetko pronalaze povezanost između kriminaliteta maloljetnika i poremećaja u ponašanju, odgojne zapuštenosti i negativnih obilježja okoline u kojoj živi (Ricijaš, 2006.). Obrasci kriminalnog ponašanja maloljetnika razvijaju se složenom interakcijom individualnih osobina ličnosti i rizičnih čimbenika s kojima se susreću u okolini, unutar obitelji, među vršnjacima, u školi i lokalnoj zajednici. Stručnjaci rizične čimbenike definiraju kao životne događaje i/ili osobine koji pospješuju razvoj neke vrste problema u ponašanju kod pojedinca, a pojavljuju se na tri razine – individualnoj, obiteljskoj i okolinskoj (Wilson i Rolleston, 2004., prema Ricijaš, 2009.).

4.1. Individualni rizični čimbenici

Razdoblje između 14. i 17. godine života je vrijeme kada delinkventne osobe počinju razvijati ozbiljnu kriminalnu karijeru dok su srednje do kasne adolescentne godine period kada takvi maloljetnici dosežu svoj vrhunac u činjenju kaznenih djela (Kelley i sur., 1997., Tibbetts i Piquero, 1999., prema Piquero i sur., 2003.). Prisutnost asocijalnih karakteristika ličnosti i ponašanja kod maloljetnika značajan su prediktor razvoja delinkventnog i kriminalnog ponašanja (Dodig i sur., 2007.).

Prema istraživanju Ricijaš (2005.) utvrđeno je da od uzorka populacije maloljetnih zatvorenika u 77 % slučajeva nije dijagnosticiran nikakav psihički poremećaj, u 7,1 % slučajeva dijagnosticiran je poremećaj ličnosti, a kod njih 11,5 % dijagnosticirana je neka vrsta ovisnosti. Ovdje je bitno naglasiti da se mnogi psihički poremećaji koji imaju kriminogeni značaj ne mogu dijagnosticirati prije 18. godine života (Ricijaš, 2005.). Nadalje, 65,4 % maloljetnika je konzumiralo neku psihoaktivnu tvar. Od maloljetnika koji su konzumirali neke psihoaktivne tvari svi su konzumirali marihuanu, ecstasy je konzumiralo oko 46 % maloljetnika dok ih je oko 20 % konzumiralo LSD i kokain. Heroin je konzumiralo 11,5 % maloljetnika i njima je izrečena sigurnosna mjera liječenja

od ovisnosti te im je dijagnosticirana ovisnost (Ricijaš, 2005.). Isto potvrđuju i Dodig i suradnici (2007.) prema čijem je istraživanju konzumiranje psihoaktivnih tvari prisutno kod 65 % maloljetnika.

Većina uzorka maloljetnika (65,4 %) ostvaruje prosječne rezultate na testu inteligencije s većim naglaskom na niže vrijednosti dok ostatak maloljetnika iskazuje razine granične i ispodprosječne razine inteligencije. Samo jedan maloljetnik je natprosječno inteligentan (Ricijaš, 2005.). Nadalje, prema Eysenckovoj teoriji kriminaliteta kod maloljetnih počinitelja kaznenih djela i recidivista prisutna je povišena razina ekstraverzije (Eysenck i Gudjonsson, 1989., prema Dodig i sur., 2007.). Prethodna teorija je potvrđena u više istraživanja pa je tako prema Dodig i suradnicima (2007.) 81,1 % maloljetnika procijenjeno ekstrovertiranima dok je prema Ricijaš (2005.) njih 92,3 % opisano kao ekstrovertirani. Maloljetne zatvorenike se karakterizira kao emocionalno labilne, nezrele, hladne i agresivne (Ricijaš, 2005.). Pa tako postoji značajna povezanost između agresivnosti i delinkventnog ponašanja, a ista je posebno snažan rizičan čimbenik ako je prisutna u kombinaciji sa slabim vršnjačkim vezama (Dodig i sur., 2007.). Nadalje, postoji povezanost između visoke razine impulzivnosti, sklonosti negativnim emocijama poput ljutnje i anksioznosti i činjenja kaznenih djela (Caspi i sur., 1994., prema Dodig i sur., 2007.). Iskazivanje obrazaca impulzivnog ponašanja u vrtićkoj dobi značajan je prediktor delinkventnog ponašanja u dobi od 13 godina života na dalje (Temblay i sur., 1994., prema Dodig i sur., 2007.). Shodno tome, impulzivnost se kao osobina ličnosti maloljetnika u uzorku istraživanja Dodig i suradnika (2007.) pojavljuje u 60 % slučajeva, a agresivnost kod 50,5 % maloljetnika. Znatno broj maloljetnika je pri činjenju kaznenog djela koristio nasilne elemente (69,9 %) dok je za gotovo sva kaznena djela s elementima nasilja određena najduža kazna zatvora (95 %). Taj podatak pokazuje kako su nasilnost i agresivnost relevantni čimbenici za određivanje duljine sankcije (Dodig i sur., 2007.).

Neke od drugih značajnijih individualnih karakteristika zabilježenih kod uzorka maloljetnih zatvorenika su druženje s osobama asocijalnog ponašanja (80,9 %), skitnja (61,5 %), bježanje od kuće (63,8 %) te prosjačenje (15,4 %) (Ricijaš, 2005.). Slično potvrđuju i Dodig i suradnici (2007.) prema čijem su istraživanju skitnja i bježanje od kuće podjednako zastupljeni unutar uzorka s oko 69 % dok je prosjačenje maloljetnika najmanje zastupljeno u odnosu na druga rizična ponašanja (29 %). Skitnja i bježanje od kuće kod većine delinkventnih maloljetnika se prvi put pojavljuje prije sedme godine života dok se druženje s osobama asocijalnog ponašanja javlja najčešće nakon četrnaeste godine (Ricijaš, 2005.).

Na kriminalna ponašanja maloljetnika utječe i njihova najbliža okolina, tj. obitelj. Obitelj je prva skupina ljudi s kojom se maloljetnik susreće, unutar obitelji proživljava prva iskustva, promatra ponašanja članova obitelji, interakcije među članovima obitelji i na temelju doživljenog razvija stavove i sustav vrijednosti.

4.2. Obiteljski rizični čimbenici

Više od polovice uzorka maloljetnih zatvorenika članovi su strukturalno potpunih obitelji, trećina ih je živjela samo s majkom, a jedan maloljetnik je živio u kućanstvu s bakom iako su mu oba roditelja živa (Ricijaš, 2005.). Jednog brata ili sestru ima jednak broj maloljetnika kao i oni koji su jedinci (30,9 %), neznatno manji broj ih ima dvoje (23,1 %), a samo jedan maloljetnik ima troje ili više braće i sestara (Ricijaš, 2005.). Odgojem se najviše bavio jedan roditelj, najčešće majka, a u 15,4 % obitelji odgojem maloljetnika se nije bavio nitko pa se činjenica odgojne zapuštenosti može povezati s kriminalnim ponašanjem maloljetnika (Ricijaš, 2005.). Kada se promatraju stambeni uvjeti, 30,7 % maloljetnih zatvorenika živjelo je u uvjetima koji ne zadovoljavaju kriterije egzistencijalno sigurnog stambenog okruženja (obitelji žive u podstanarstvu, romskoj kolibi ili prognaničkom naselju). No, novija istraživanja se okreću od traženja povezanosti niskog socioekonomskog statusa obitelji i cjelovitosti obitelji s kriminalnim

ponašanjem maloljetnika, a veću pažnju posvećuju kvaliteti interpersonalnih odnosa u obitelji, kvaliteti komunikacije te cjelokupnoj obiteljskoj dinamici (Ricijaš, 2005.). Aspekti poput karakteristika članova obitelji, odgojnih metoda, kvalitete odnosa u obitelji i sl. češći su pokazatelji razvoja kriminalnog ponašanja maloljetnika nego socioekonomski status i obiteljska cjelovitost (Ajduković, 1990., prema Ricijaš, 2005.).

Maloljetni počinitelji kaznenih djela često nemaju kvalitetne odnose s članovima obitelji, roditelji ih odbacuju i zlostavljaju, izostaje odgovarajuća razina roditeljske skrbi i brige te nadzora i kontrole nad aktivnostima u kojima dijete sudjeluje (Dodig i sur., 2007.). Sukobi, vrijeđanje, omalovažavanje, prijezir, revolt, prkos i emocionalna hladnoća narušavaju obiteljsku atmosferu, stvaraju osjećaj nemira, napetosti i ambivalentnosti prema kućanstvu i članovima obitelji čime se ugrožava psihičko zdravlje svi članova obitelji, a ponajviše djece jer negativno utječe na razvoj njihove ličnosti (Cajner-Mraović, 1996., prema Ricijaš, 2005.). Za narušavanje obiteljske atmosfere nisu uvijek nužni fizički obračuni i verbalni ispadi, već su dovoljne stalne trzavice i napetosti, koje se još k tome ne rješavaju adekvatno, za stvaranje negativnog obiteljskog okruženja u kojemu se dijete ne osjeća sigurno i voljeno (Ricijaš, 2005.). Kod uzorka maloljetnih zatvorenika uočeno je da odnosi nisu disfunkcionalni u gotovo 60 % slučajeva, dok u onim obiteljima u kojima jesu, dominiraju svađe i verbalni obračuni (Ricijaš, 2005.). Isto potvrđuju i Dodig i suradnici (2007.) prema čijem istraživanju su odnosi u obitelji procijenjeni kao poremećeni u 41,9 % slučajeva. Osim same atmosfere disfunkcionalnih obiteljskih odnosa, na razvoj kriminalnog ponašanja maloljetnika utječe i vrijeme otkada su odnosi takvi. Prema nekim autorima, najznačajniji prediktor kriminalnog ponašanja maloljetnika upravo je dugotrajnost poremećenih obiteljskih odnosa (Mejovšek, 1996., prema Ricijaš, 2005.). Što je dijete mlađe, negativna obiteljska atmosfera ostavlja trajnije i teže posljedice. Prema analiziranim podacima u svim obiteljima maloljetnih zatvorenika u kojima su odnosi narušeni isti su dugotrajno narušeni i to od 7. godine djetetova života (Ricijaš, 2005.).

Djeca promatraju i imitiranju ponašanja drugih ljudi, posebice onih iz bliže okoline s kojima provode više vremena pa život s roditeljima kriminalnog ponašanja kreira nesigurno obiteljsko okruženje koje potiče maloljetnika na isto takvo ponašanje (McCord, 1991., prema Piquero i sur., 2003.). Asocijalna ponašanja majke značajno utječu na razvoj različitih poremećaja kod djeteta jer iste često nemaju kapaciteta za pružanje adekvatne razine brige, pažnje, topline i nadzora svojem djetetu (Ricijaš, 2005.). Neka od asocijalnih ponašanja koja su ustanovljena kod majki maloljetnih zatvorenika su alkoholizam (19,2 %), sklonost skitnji (15,4 %) te promiskuitetno i agresivno ponašanje (11,5 %) dok je kod očeva najprisutnija agresivnost u 15,4 % slučajeva (Ricijaš, 2005.).

Neki od drugih obiteljskih karakteristika uočenih kod maloljetnika na izvršavanju kazne maloljetničkog zatvora su nizak obiteljski socijalni status, (ne)zaposlenost roditelja, posebice majke, niska razina obrazovanja roditelja, niska kulturna razina roditelja, itd. (Poldrugač i Cajner-Mraović, 1998., prema Ricijaš 2005.). Od analiziranih roditelja maloljetnih zatvorenika najveći broj očeva ima završenu srednju školu (34,6 %), dok je onih za završenom osnovnom školom i sa završenim višim ili visokim obrazovanjem gotovo podjednako (15-20 %) (Ricijaš, 2005.). Najveći postotak majki ima završenu srednju školu (38,5 %), zatim osnovnu školu (30,8 %) dok je 11,5 % majki završilo fakultet ili neku višu školu. Osnovnu školu nije završilo njih 15,4 %. (Ricijaš, 2005.). Nadalje, u obiteljima maloljetnih zatvorenika 50 % očeva i 70 % majki je zaposleno. Zaposlenost oba roditelja pridonosi ekonomskoj sigurnosti obitelji dok pritom maloljetniku pruža zdrav i pozitivan primjer, uzor i motivaciju. S druge strane, u slučajevima zaposlenosti oba roditelja isti provode manje vremena s djecom, nadzor nad životima djece je slabiji kao i sudjelovanje u njihovim životima i rješavanje problema (Singer i Mikšaj-Todorović, 1993., prema Ricijaš, 2005.). Maloljetnici često djeluju jer se žele konformirati s grupom, jer žele biti prihvaćeni i voljeni te ne žele biti odbačeni, zbog čega osim uže okoline tj. obitelji, na kriminalna ponašanja maloljetnika utječu i osobe iz šire okoline.

4.3. Okolinski rizični čimbenici

Maloljetnici koji imaju slabo razvijene socijalne vještine, koji iskazuju obrasce agresivnog ponašanja i koji su odbačeni od svojih vršnjaka počinju se družiti s drugim, „sličnim“ odbačenim i agresivnim vršnjacima (Snyder i sur. 2005., prema Vrselja, 2010.). Osobe s kojima pojedinac provodi svoje vrijeme postaju potencijalni modeli i uzori kako se ponašati i što misliti pa se s vremenom maloljetnici počinju ponašati slično kao vršnjaci čijoj grupi pripadaju, pogotovo u slučaju odsustva roditeljskog nadzora ili nadzora druge odrasle osobe (Vrselja, 2010.). Od uzorka maloljetnih zatvorenika njih 78,5 % se družilo s osobama asocijalnog ponašanja, no većina ih je kaznenih djela počinila samostalno, bez drugih suučesnika (69,9 %) (Dodig i sur., 2007.). Dakle, negativan utjecaj vršnjaka asocijalnih obrazaca ponašanja je vidljiv, no maloljetnici ipak odlučuju sami počiniti nedjela.

U literaturi se nerijetko navodi kako probleme u ponašanju maloljetnika često uočavaju učitelji i stručni suradnici škole te kako ponekad škola utječe na razvoj postojećih poremećaja u ponašanju (Ricijaš, 2005.). Maloljetnik dobar dio svog dana provodi u školi gdje se nalazi i u radnom i u društvenom okruženju pa se kroz promatranje ponašanja maloljetnika u različitim situacijama mogu otkriti problemi u njegovom ponašanju. Prema navedenom istraživanju 80,8 % maloljetnih zatvorenika je završilo osnovnu školu, 11,5 % ju trenutno pohađa, dok ju 7,7 % nije pohađalo, ali u kaznionici pohađaju program opismenjavanja (Ricijaš, 2005.). Nadalje, 38,5 % maloljetnika nije pohađalo srednju školu, 15,4 % je pohađalo, ali ju je napustilo dok je od onih koji jesu pohađali srednju školu malo manje od polovice ponavljalo razred (Ricijaš, 2005.). Učestala posljedica suočavanja s neuspjehom u školovanju je razvijanje negativnih osjećaja i stvaranje negativnih poveznica sa školom što rezultira izbjegavanjem školskih obveza, izostajanjem s nastave, bježanjem iz škole i napuštanjem školovanja (Ricijaš, 2005.). Ovakvo ponašanje je posebice zabilježeno u srednjim školama budući da srednjoškolsko obrazovanje nije obavezno. Znanost je suglasna kako je karakteristika

bježanja iz škole višestruko evidentirana kod maloljetnika koji ispoljavaju kriminalne obrasce ponašanja za razliku od onih koji ih ne iskazuju (Ricijaš, 2005.). Prema istraživanju Ricijaš (2005.) 65,4 % maloljetnih zatvorenika je bježalo već iz osnovne škole dok je od onih koji su pohađali srednju školu bježalo njih 64,7 %. Razlozi bježanja pronalaze se u samom maloljetniku i u njegovim osobinama ličnosti, u roditeljima i članovima obitelji tj. u razinama njihovog nadzora i kontrole, toplini, podršci i razumijevanju koje pridaju svom maloljetniku, u asocijalnim vršnjacima i u školi ako je ista nepoticajno okruženje, nespremno raditi s delinkventnim maloljetnikom (Ricijaš, 2005.). Time se ističe isprepletenost rizičnih čimbenika i potvrđuje činjenica da na razvoj kriminalnog ponašanja najčešće ne djeluje samo jedna skupina čimbenika, već je kriminalitet maloljetnika rezultat međusobne interakcije više rizičnih čimbenika na više razina. Uz proučavanje rizičnih čimbenika, bitno je i razumijevanje zaštitnih čimbenika koji pozitivno utječu na delinkventnog maloljetnika i odvraćaju ga od kriminalnog ponašanja.

4.4. Zaštitni čimbenici

Jedan od načina prevencije kriminaliteta maloljetnika je rad na razvijanju zaštitnih čimbenika. Čimbenici zaštite su unutarnji i vanjski resursi koji maloljetniku olakšavaju nošenje s rizicima te smanjuju utjecaj i mogućnost razvoja tih rizika (Fraser, 1997., prema Bašić, 2000.). Karakteristike koje smanjuju mogućnost razvoja kriminalnih obrazaca ponašanja su ženski spol, jaka povezanost s roditeljima i članovima obitelji, razgovori i dogovori s cijelom obitelji, podržavajuća obiteljska atmosfera, jaki vanjski sustav podrške, otpornost i pozitivan temperament, prilagodba i sposobnost oporavka, vještine suočavanja s rizicima i stresorima, zdrava uvjerenja, itd. (Williams, Ayers i Arthur, 1997., prema Martinjak i Odeljan, 2016.). Također bitni zaštitni čimbenici su razvijeni kvalitetni odnosi s bliskim osobama, razgovori s prijateljima, prihvaćanje i podrška partnera te podrška roditelja koja se manifestira kroz vjerovanje da njihova djeca mogu promijeniti svoje kriminalno ponašanje (Ratkajec Gašević, 2020.). Naime, što maloljetnik u većoj mjeri uviđa da ga roditelji podržavaju, to je spremniji aktivno

raditi na promjeni kriminalnog ponašanja i rješavanju problema zbog kojih mu je određena kazna maloljetničkog zatvora (Ratkajec Gašević, 2020.). Uz razumijevanje osobitosti ustanove maloljetničkog zatvora i osobitosti maloljetnih zatvorenika, bitno je i razumijevanje pravnih propisa i pravosudne procedure izricanja kazne maloljetničkog zatvora.

5. Zaštita prava maloljetnika u okviru pravosudnog sustava

Maloljetnici u različitim postupcima mogu imati dodira sa svim tijelima nacionalnog pravosudnog sustava što uključuje sudove, upravna tijela, državno odvjetništvo, policiju i svako drugo tijelo koje djeluje unutar tog sustava (Hrabar, 2018.). U postupcima prema maloljetnicima sve radnje koje poduzimaju javne ili privatne ustanove socijalne skrbi, pravosudna tijela, državna uprava ili zakonodavna tijela, moraju biti poduzete u najboljem interesu djeteta (UN, 1989.). Najbolji interes djeteta kao pojam nema određenu definiciju nego se prilagođava svakom djetetu jer je svako dijete drugačije, jer su drugačije okolnosti u kojima se dijete nalazi pa je samim time i najbolji interes djeteta drugačiji (UNICEF, 2019.). No, ipak postoje neki univerzalni kriteriji koji se razmatraju kada se procjenjuje najbolji interes djeteta, a to su opća dobrobit djeteta; tjelesne, mentalne, duhovne, moralne, psihološke i socijalne karakteristike djeteta te potrebe djeteta za obrazovanjem, osiguravanjem zdravlja i kreiranjem sigurnog okruženja (UNICEF, 2019.). Iako maloljetnik mora biti najzaštićeniji subjekt sudskog postupka, djelovanje u njegovom najboljem interesu ne smije ugrožavati prava drugih stranaka u postupku (Hrabar, 2018.). Pravosuđe prilagođeno maloljetnicima treba biti usmjereno izbjegavanju nanošenja dodatnih neugodnosti maloljetnicima uključenim u već dovoljno stresan sudski postupak, usmjereno zaštiti i ostvarivanju prava maloljetnika te izbjegavanju sekundarne viktimizacije (Hrabar, 2018.). Pravosudni sustav treba osigurati efikasno i efektivno ostvarivanje svih prava maloljetnika što znači da postupci čiji su sudionici maloljetne osobe moraju biti prilagođeni dobi maloljetnika, procedura se mora odvijati brzo, ali temeljito, moraju se uvažavati potrebe i ostvarivati prava maloljetnika te postupci općenito moraju biti usmjereni na maloljetnike (VE, 2014.) Stručnjaci koji

sudjeluju u postupku moraju dobro razumjeti razvojne faze maloljetnika, imati razvijene vještine komuniciranja s maloljetnicima prilagođene njihovoj dobi i psihofizičkom razvoju kao i razumijevanje za komunikacijske sposobnosti pojedinog djeteta te moraju imati visoku razinu motivacije i predanost radu s maloljetnicima (UNICEF, 2019.). Nadalje, maloljetniku se mora osigurati pravna pomoć koja obuhvaća pružanje pravnih savjeta, pomoć i zastupanje maloljetnika kao najosjetljivije i najranjivije kategorije, a ista bi trebala biti osigurana i izvan samog sustava pravosuđa kroz multidisciplinarnu suradnju sustava socijalne skrbi, zdravstva i civilnog društva (UNICEF, 2019.). Danas se smatra da maloljetnici zbog svojih specifičnosti u odnosu na punoljetne počinitelje kaznenih djela imaju pravo na povoljniji tretman unutar pravosudnog sustava pa se slijedom toga razvila posebna grana kaznenog prava nazvana maloljetničko kazneno pravo (Dragičević Prtenjača i sur., 2021.).

5.1. Maloljetničko kazneno pravo

Maloljetnici imaju pravo na pravičan postupak, na sudjelovanje u postupku te na osiguravanje razumijevanja postupka uz poštovanje privatnog i obiteljskog života te integriteta i dostojanstva (VE, 2014.). Najvažniji pravni propisi maloljetničkog kaznenog prava su Zakon o sudovima za mladež i Zakon o izvršavanju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela koji propisuju posebna načela za zaštitu prava maloljetnika koji sudjeluju u kaznenom postupku.

Načelo hitnosti jedno je od temeljnih načela maloljetničkog kaznenog prava koje ističe da je svako postupanje u predmetima kaznenopravne zaštite maloljetnika nužno obaviti žurno (ZSM, NN 126/2019., čl.4). Maloljetnici su vrlo osjetljiva skupina stoga se svi pravni postupci vezani za maloljetnike moraju odvijati hitno, efikasno i efektivno kako bi im se što prije pružila odgovarajuća socijalna, psihološka i pedagoška pomoć i zaštita (Radić, 2016.; prema Rizvić i Dragičević Prtenjača, 2022.). Prema Petö Kujundžić (2013.) postupci prema maloljetnicima bi se trebali okončati u roku do tri mjeseca, dok

bi se postupci prema mlađim punoljetnicima trebali okončati u roku šest mjeseci (prema Rizvić i Dragičević Prtenjača, 2022.). Stanje u hrvatskom pravosudnom sustavu je malo drugačije pa je prema istraživanju Lechner (2021.) utvrđeno kako se većina kaznenih postupaka koji uključuju maloljetne osobe okonča nakon više od godinu dana (43,9 %) dok se u razdoblju do 6 mjeseci okonča tek oko 18,7 % postupaka. Osim žurno, postupak bi se trebao voditi tajno.

Postupak prema maloljetnicima mora biti tajan cijelo vrijeme, od početka izvida do izvršenja određene sankcije (Rizvić i Dragičević Prtenjača, 2022.). Načelom tajnosti postupka maloljetniku se jamči privatnost, zaštita osobnosti i osiguravanje tajnosti osobnih podataka s ciljem umanjivanja stigmatizacije i ublažavanja negativnih posljedica stresnog kaznenog postupka. Budući da se sudskim postupcima zadire u privatni obiteljski život maloljetnika izrazito je bitno štititi njegovo pravo na privatnost kako bi se izbjegle negativne posljedice sudskih postupanja na maloljetnikovo odrastanje i razvoj (Hrabar, 2018.). Maloljetnici se nalaze u ranjivoj dobi u kojoj se formira osobnost stoga ih je bitno zaštititi od malicioznih postupanja poput zastrašivanja, odmazde, traumatizacije i sekundarne viktimizacije. Sekundarna viktimizacija nije izravna posljedica kaznenog djela, već rezultat utjecaja negativnih reakcija i neprimjerenih postupanja institucija i društva prema počinitelju, žrtvi i kaznenom djelu (UNICEF, 2019.). U tom kontekstu, izrazito je važno brinuti o ulozi medija u postupcima prema maloljetnicima i sprječavanju povrede prava privatnosti maloljetnika od strane medija. Mediji su dobar alat za osvještavanje javnosti o problemu maloljetničkog kriminaliteta, no često znaju „preći granicu“ zadiranjem u privatnosti maloljetnikovog života i počinjenog kaznenog djela zbog senzacionalizma i zarade. Prema načelu tajnosti, ali i etičkom kodeksu medija, ne smiju se učiniti javno dostupnim ili u medijima objaviti nikakvi podaci koji bi mogli izravno ili neizravno otkriti identitet maloljetnika npr. fotografija maloljetnika, podroban opis maloljetnika i/ili njegove obitelji, imena maloljetnika i obitelj te adresa stanovanja, zvučni ili videozapisi i sl. (VE,

2014.). Prethodna dva načela štite maloljetnikova prava tijekom provođenja postupka, a idućih nekoliko odnosi se na određivanje sankcije za počinjeno djelo.

Načelo individualizacije sankcije nalaže da kazna izrečena maloljetniku mora biti primjerena specifičnostima svakog pojedinog maloljetnika i počinjenog kaznenog djela te da se izricanjem baš te sankcije ostvaruje svrha iste u najvećoj mogućoj mjeri (Rizvić i Dragičević Prtenjača, 2022.). Tako nadležni sud pri odabiru odgovarajuće sankcije treba adekvatno procijeniti razinu kriminogenog rizika maloljetnika te jasno odrediti na koje maloljetnikove rizične čimbenike treba usmjeriti intervenciju, a koje zaštitne čimbenike treba iskoristiti kako bi se uspješno utjecalo na suzbijanje delinkventnog ponašanja i na (pre)odgoj maloljetnika te na smanjivanje recidivizma i vjerojatnosti ponovnog počinjenja kaznenih djela (Lechner, 2021.).

Nadalje, načelo supsidijariteta nalaže da se maloljetnicima trebaju odrediti blaže sankcije, dok slično, ali prošireno načelo postupnosti ističe da se prema maloljetniku u pravilu trebaju izreći prvo blaže sankcije, pa tek ukoliko iste ne budu djelotvorne i ne ostvari se njihova svrha izriču se teže sankcije (Rizvić i Dragičević Prtenjača, 2022.). Nastavno na prethodno navedeno, prema načelu promjenjivosti ako kazna koja je izrečena maloljetniku nije efektivna i ne rezultira očekivanim promjenama i napretkom i/ili ako se pojave nove pojedinosti koje sudu dotad nisu bile poznate, a da jesu imale bi utjecaj na izbor prikladne sankcije, prethodno određena sankcija može biti izmijenjena (ZSM, NN 126/2019., čl.18).

Na kraju, prema načelu pravovremenosti sankcija određena maloljetniku mora biti i pravovremeno izrečena kako bi se izbjegla zakašnjela reakcija na akciju. Maloljetnici se nalaze u dinamičnom periodu života u kojem se razvijaju i odrastaju te u kojem im se formira osobnost i mijenja ponašanje pa se izvršavanje sankcija treba odvijati pravovremeno tj. dok se isti nalaze u periodu života u kojem se na njih „može“ odgojno

utjecati (Lechner, 2021.). Maloljetničko kazneno pravo karakteriziraju posebna načela propisana Zakonom o sudovima za mladež što ga razlikuje od općeg kaznenog prava. No, neka od općih načela materijalnog i procesnog kaznenog prava koja su propisana Ustavom, Kaznenim zakonom i Zakonom o kaznenom postupku, primjenjuju se i na maloljetne počinitelje kaznenih djela (Rizvić i Dragičević Prtenjača, 2022.).

Načelo pretpostavke nedužnosti ističe da je svaka osoba nedužna i ne može se smatrati krivom za kazneno djelo dok mu se pravomoćnom sudskom presudom ne utvrdi krivnja (ZKP, NN 80/2022., čl.3). Prema načelu krivnje nitko ne može biti kažnjen ako nije počinio kazneno djelo (KZ, NN 114/2023., čl.4). Maloljetna osoba je kriva ako je u vrijeme počinjenja kaznenog djela za koje ju se tereti bila ubrojiva, postupala s namjerom ili iz nehaja, bila svjesna ili je bila dužna i mogla biti svjesna da je činjenje djela zabranjeno i pravnim propisima kažnjivo i ako ne postoji niti jedan ispričavajući razlog (KZ, NN 114/2023., čl.23). Također, načelo pravičnog suđenja naglašava važnost osiguravanja da onaj tko je nedužan ne bude osuđen, a da se onome tko je kriv izrekne odgovarajuća propisana sankcija na temelju zakonito provedenog postupka pred nadležnim sudom (ZKP, NN 80/2022., čl.1). Pored toga, načelo zakonitosti propisuje da nitko ne može biti kažnjen za djelo koje u vrijeme počinjenja nije bilo utvrđeno domaćim ili međunarodnim pravnim propisima kao kazneno djelo, niti mu se za isto naknadno može izreći kazna ili druga kaznenopravna sankcija (KZ, NN 114/2023., čl.2). Usto, načelo primjene blažeg zakona i vremensko važenje kaznenog zakonodavstva jamči da se prema počinitelju treba primijeniti pravni propis koji je bio na snazi u vrijeme počinjenja djela, no ako se propisi izmjene prije donošenja pravomoćne presude, potrebno je primijeniti pravni propis najblaži za počinitelja (KZ, NN 114/2023., čl.3). Sva prethodno navedena prava su također zajamčena Ustavom Republike Hrvatske i brojnim međunarodnim dokumentima poput Opće deklaracije o pravima čovjeka i građanina te Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (Rizvić i Dragičević Prtenjača, 2022.). Uz posebnosti načela maloljetničkog kaznenog prava

propisane su i specifičnosti i karakteristike procesa vođenja kaznenog postupka prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela.

6. Postupak prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela

Maloljetnik ima pravo na pratnju roditelja, skrbnika ili druge odgovorne osobe tijekom cijelog sudskog i izvansudskog postupka i svih radnji u postupku (ZSM, NN 126/2019., čl.53b). Maloljetnik mora imati branitelja od početka postupka do donošenja pravomoćne odluke. Istog može sam izabrati ili će mu ga dodijeliti sudac za mladež po službenoj dužnosti (ZSM, NN 126/2019., čl.54, st.3). Branitelj postavljen po službenoj dužnosti mora biti odvjetnik koji ima najmanje pet godina iskustva ili u postupcima u kojima se maloljetniku sudi za kazneno djelo za koje je propisana dugotrajna kazna zatvora, odvjetnik s najmanje osam godina iskustva, mora se nalaziti na listi odvjetnika za mladež Hrvatske odvjetničke komore te ne smije biti odvjetnički vježbenik (ZSM, NN 126/2019., čl.54, st.4). Nadalje, mora imati izražene sklonosti prema radu s maloljetnim počiniteljima kaznenih djela, imati znanja o razvojnim stanjima maloljetnika, imati razumijevanje o potrebama maloljetnika, baratati znanjima iz područja kriminologije, socijalne pedagogije, psihologije mladih, socijalnog rada s mladima i drugim bitnim znanjima iz područja zaštite prava i ostvarivanja najboljeg interesa maloljetnika (ZSM, NN 126/2019., čl.54, st.4). Tijela i službene osobe koje poduzimaju radnje u postupku prema maloljetniku dužni su se pobrinuti da maloljetnik razumije sve radnje u postupku (ZSM, NN 126/2019., čl.53a, st.2).

6.1. Specijalizirana tijela koja sudjeluju u postupku prema maloljetnicima

U predmetima kaznenopravne zaštite maloljetnika postupaju suci za mladež (u daljnjem tekstu: suci) i državni odvjetnici za mladež (u daljnjem tekstu: državni odvjetnici). U općinskim i županijskim sudovima ustrojani su odjeli za mladež u sklopu kojih djeluju vijeća za mladež (u daljnjem tekstu: vijeće) (ZSM, NN 126/2019., čl.37, st.1). Suce postavlja predsjednik Vrhovnog suda Republike Hrvatske na razdoblje od pet godina

(ZSM, NN 126/2019., čl.39, st.1). Vijeće je sastavljeno od jednog suca i dva suca porotnika za mladež koji se imenuju iz reda profesora, učitelja, odgojitelja i drugih stručnjaka s iskustvom rada s mladim osobama (ZSM, NN 126/2019., čl.41). Vijeće odlučuje o osnovanost prijedloga za izricanje maloljetničke sankcije gdje isti može odbaciti ili odlučiti održati sjednicu ili raspravu o sankcioniranju maloljetnika (ZSM, NN 126/2019., čl.83). Druga važna funkcija u kaznenim postupcima prema maloljetnicima je državni odvjetnik. Postavlja ih Glavni državni odvjetnik Republike Hrvatske na razdoblje od pet godina (ZSM, NN 126/2019., čl.39, st.2). Državno odvjetništvo je samostalno pravosudno tijelo ovlašteno postupati protiv počinitelja kaznenih djela i poduzimati pravne radnje u postupku (ZDO, NN 21/2022., čl.3, st.1). U postupku prema maloljetniku državni odvjetnik je ovlašten tužitelj (ZSM, NN 126/2019., čl.50) i službena osoba koja provodi prethodni postupak (ZSM, NN 126/2019., čl.61, st.3).

6.2. Uhićenje

Policijski službenici koji obavljaju radnje u postupcima prema maloljetnicima moraju biti policijski službenici za mladež, a iznimno mogu biti i drugi policijski službenici ako zbog različitih okolnosti prethodni ne mogu postupati u slučaju (ZSM, NN 126/2019., čl.69, st.1). Prilikom bilo kakvog postupanja prema maloljetnicima, policijski službenici su dužni voditi računa o zaštiti najboljeg interesa maloljetnika kao i zaštiti njegove privatnosti (ZPPO, NN 70/2019, čl.18, st.1). Maloljetnika kojeg se sumnjiči za počinjenje kaznenog djela se može pozvati na ispitivanje u prostorije policije bez uhićenja ako okolnosti slučaja to dopuštaju. Maloljetnika se poziva na ispitivanje putem roditelja ili skrbnika kojima se uručuje službeni poziv s naznačenim razlogom pozivanja te mjestom i vremenom ispitivanja (ZPPO, NN 70/2019, čl.42, st.3 i čl.40, st.2). Poziv na ispitivanje sadržava i upozorenje da će se u slučaju neodazivanja ili odbijanja primitka poziva maloljetnika prisilno dovesti u policijski prostor. U tom slučaju, maloljetnika u prostorije policije dovode policijski službenici u civilnoj odjeći u neobilježenom vozilu bez vezivanja maloljetnika (ZSM, NN 126/2019., čl.55, st.2).

Maloljetnik može biti uhićen ako je za njega izdan nalog za uhićenje, rješenje o pritvoru ili istražnom zatvoru te ako postoji osnovana sumnja da je počinio kazneno djelo (ZKP, NN 80/2022., čl.107). Uhićenog maloljetnika policijski službenici moraju dostaviti pritvorskom nadzorniku u roku od dvadeset i četiri sata ili dvanaest sati za kaznena djela za koja je propisana kazna zatvora manja od godinu dana (ZKP, NN 80/2022., čl.109, st.2). O uhićenju maloljetnika pritvorski nadzornik obavještava državnog odvjetnika, suca, maloljetnikove roditelje ili skrbnike te zavod za socijalni rad (ZSM, NN 126/2019., čl.63, st.1). Pritvorski nadzornik zatim prikuplja informacije o okolnostima počinjenog kaznenog djela, o ličnosti i životu maloljetnika, o školovanju, radnim navikama, slobodnom vremenu, ranije izrečenim mjerama te o njegovom okruženju i obiteljskim prilikama (Anđelić, 2018.). Policijsko postupanje završava izvještavanjem državnog odvjetnika o uhićenju i provedenim postupcima prema maloljetniku uz podnošenje kaznene prijave (Anđelić, 2018.).

6.3. Prethodni postupak

Protiv maloljetnika za kojeg se sumnja da je počinio kazneno djelo se može po službenoj dužnosti ili privatnom tužbom podnijeti kaznena prijava državnom odvjetništvu (ZSM, NN 126/2019., čl.50). Nakon proučavanja kaznene prijave, državni odvjetnik odlučuje o postojanju ili nepostojanju osnova za pokretanje kaznenog postupka protiv maloljetnika. Ako državni odvjetnik odluči da nema osnove za vođenje postupka, kaznena prijava se odbacuje, a o odluci se obavještava podnositelja prijave i oštećenika koji ima pravo osam dana od primitka obavijesti zahtijevati od vijeća da pokrene postupak (ZSM, NN 126/2019., čl.69, st.2 i 3). Nadalje, u slučajevima kada postoji osnovana sumnja da je maloljetnik počinio kazneno djelo za koje je propisana kazna zatvora do 5 godina ili novčana kazna, uzimajući u obzir narav kaznenog djela i okolnosti u kojima je počinjeno te prijašnji život maloljetnika i osobine njegove ličnosti, državni odvjetnik može odlučiti da nema osnove za vođenje postupka, utvrditi kako se svrha sankcioniranja može ostvariti bez provođenja daljnjeg postupka te izreći maloljetniku posebnu/e obvezu/e (ZSM, NN 126/2019., čl.71, st.1). Neke od posebnih obaveza su uvjet da se maloljetnik

ispriča oštećeniku, da popravi štetu nanесenu kaznenim djelom, da se uključi u rad humanitarnih organizacija, da se podvrgne postupku odvikavanja od ovisnost, itd. (ZSM, NN 126/2019., čl.72, st.1). Ako državni odvjetnik odluči da postoji osnova za nastavak procesa i provođenje istrage, prema maloljetniku se pokreće pripremni postupak (ZSM, NN 126/2019., čl.75, st.1).

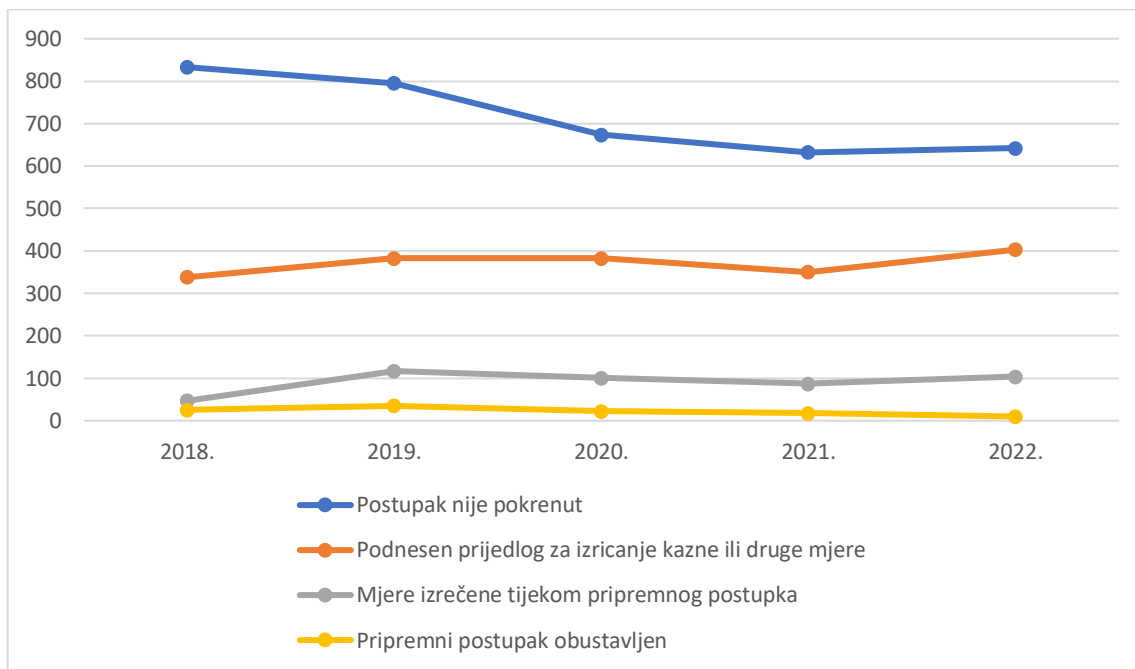
Ispitivanje maloljetnika je prva dokazna radnja koju državni odvjetnik provodi u pripremnom postupku, izuzev hitnih dokaznih radnji (ZSM, NN 126/2019., čl.76). Nakon ispitivanja maloljetnika, u pripremnom postupku se po potrebi provode druge dokazne radnje poput psihijatrijskog vještačenja, tjelesnog pregleda i uzimanja tjelesnih uzoraka (ZSM, NN 126/2019., čl.77, st.1). Dakle, državni odvjetnik od samog maloljetnika, njegovih roditelja ili skrbnika, iz izvješća zavoda za socijalni rad, ako ista postoje, te po potrebi od liječnika, psihologa, pedagoga i drugih relevantnih osoba prikuplja podatke o samom kaznenom djelu, o maloljetniku, njegovoj psihofizičkoj razvijenosti, obiteljskim okolnostima, itd. (ZSM, NN 126/2019., čl.78). Nakon provođenja pripremnog postupka državni odvjetnik u roku od osam dana donosi ili odluku o obustavi pripremnog postupka ili prijedlog sankcije za maloljetnika (ZSM, NN 126/2019., čl.79, st.1). Obrazloženi prijedlog za izricanje sankcije državni odvjetnik podnosi nadležnom vijeću (ZSM, NN 126/2019., čl.82, st.1). Prijedlog mora sadržavati opis počinjenog kaznenog djela i dokaze na kojima državni odvjetnik temelji izabranu sankciju (ZSM, NN 126/2019., čl.85, st.2). Predsjednik vijeća odlučuje o osnovanosti prijedloga za izricanje sankcije maloljetniku. Predsjednik vijeća može rješenjem odbaciti prijedlog ako isti ocijeni neosnovanim ili ako smatra da vođenje postupka ne bi bilo svrhovito (ZSM, NN 126/2019., čl.82, st.2). U slučaju da predsjednik vijeća prihvati prijedlog državnog odvjetnika, tada će u roku od osam dana nalogom odrediti dan održavanja sjednice vijeća ili rasprave (ZSM, NN 126/2019., čl.83, st.3).

Kazneni postupak započinje pravomoćnošću rješenja o provođenju pripremnog postupka ili određivanjem sjednice vijeća ili rasprave ako pripremni postupak nije proveden (ZSM, NN 126/2019., čl.75, st.5). Ako je uz maloljetnika supočinitelj u kazneno djelu punoljetna osoba, maloljetniku će se suditi posebno (ZSM, NN 126/2019., čl.61, st.1). Iznimno, ako razdvajanje postupka nije moguće bez štete za razjašnjavanje stvari, provest će se zajedno pred sudom (ZSM, NN 126/2019., čl.61). Na sjednicu vijeće će se pozvati maloljetnika, njegovog branitelja, roditelje ili skrbnike, žrtvu ili oštećenika, državnog odvjetnika i stručnog suradnika suda (ZSM, NN 126/2019., čl.84, st.1). Ako se maloljetnik na sjednici vijeća očituje da je počinio kazneno djelo opisano u prijedlogu državnog odvjetnik, može mu biti izrečena izvanzavodska odgojna mjera (ZSM, NN 126/2019., čl.84, st.3). Vijeće maloljetniku može izreći izvanzavodsku odgojnu mjeru i ako isti ne nazoči sjednici vijeća u slučajevima kada njegova prisutnost nije nužna i ako se u prisutnosti branitelja očituje da je počinio kazneno djelo za koje ga se tereti (ZSM, NN 126/2019., čl.85, st.3). Ako se maloljetnik u prisutnosti branitelja očituje da nije počinio kazneno djelo, predsjednik vijeća će pozvati branitelja maloljetnika da odredi koji dio prijedloga za izricanje sankcije poriče i iz kojih razloga nakon čega se pokreće rasprava (ZSM, NN 126/2019., čl.85, st.4).

Na raspravu se pozivaju iste osobe kao i na sjednicu vijeća, a još se dodatno poziva i predstavnik zavoda za socijalni rad te predstavnik ustanove ako se maloljetnik u istoj nalazi (ZSM, NN 126/2019., čl.86, st.2). Vijeće može donijeti rješenje o obustavi postupka u slučajevima kada sud donosi presudu kojom se optužba odbija ili kojom se maloljetnika oslobađa optužbe i kad vijeće ustanovi da nije svrhovito izreći maloljetniku kaznu ili odgojnu mjeru (ZSM, NN 126/2019., čl.88, st.2). Ako vijeće smatra maloljetnika krivim, može donijeti rješenje o izricanju kazne ili druge mjere (ZSM, NN 126/2019., čl.88, st.3 i 4). Sankcija maloljetničkog zatvora može biti izrečena samo nakon održane rasprave (ZSM, NN 126/2019., čl.84, st.4).

Grafikon 6.1.

Broj maloljetnih počinitelja kaznenih djela prema vrsti odluke u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2018. do 2022. godine

Izvor: DZS, 2019., 2020., 2021., 2022., 2023.

U grafikonu 6.1. prikazano je kako su državno odvjetništvo i sudovi odlučivali u slučajevima prijave maloljetnika za počinjenje kaznenih djela. U najvećem broju slučajeva postupak prema maloljetniku se ne pokreće. No, ako se pripremni postupak ipak pokrene u najvećem broju slučajeva se provodi do kraja, a maloljetniku se nakon okončanja postupka izriče kazna ili sankcija. Shodno tome, vrlo mali postotak pokrenutih pripremnih postupaka se obustavlja dok se u malo većem broju slučajeva maloljetniku sankcija izriče tijekom pripremnog postupka poput nadzora od strane Zavoda za socijalni rad ili privremenog smještaja u ustanovu socijalne skrbi. U posljednjih pet godina broj maloljetnika protiv kojih postupak nije pokrenut opada. Nadalje, broj maloljetnika kojima je izrečena neka vrsta kazne ili sankcije nakon ili tijekom postupka oscilira, dok broj slučajeva u kojima je pripremni postupak obustavljen

stagnira. Ovi podaci su u skladu s prethodno navedenim podacima o kretanjima ukupnog broja prijavljenih i osuđenih maloljetnika. Naime, kako broj prijavljenih opada tako opada i broj maloljetnika po čijoj prijavi državni odvjetnici i suci moraju postupati i donositi odluke. Tijekom provođenja prethodnog postupka te drugih sudskih i izvansudskih radnji, maloljetniku za kojeg se sumnja da je počinio neko kazneno djelo može se odrediti mjera istražnog zatvora.

6.4. Istražni zatvor maloljetnika

Istražni zatvor se može odrediti ako je maloljetnik za kojeg se sumnja da je počinio kazneno djelo u bijegu ili okolnosti upućuju na to da će pobjeći, ako okolnosti upućuju na opasnost da će maloljetnik uništiti, sakriti, izmijeniti ili krivotvoriti dokaze važne za kazneni postupak, ako okolnosti ukazuju na vjerojatnost da će ometati kazneni postupak utjecanjem na svjedoke, vještake ili sudionike kaznenog djela, ako okolnosti sugeriraju da će ponoviti kazneno djelo ili ga pokušati dovršiti ili počiniti teže kazneno djelo, ako maloljetnik izbjegava prisustvovati raspravi te ako je određivanje istražnog zatvora nužno zbog neometanog odvijanja postupka u kojem se maloljetnika sumnjiči za počinjenje kaznenog djela za koje je propisana kazna dugotrajnog zatvora i djela kod kojeg su okolnosti slučaja posebno teške (ZKP, NN 80/2022., čl.123, st.1). Istražni zatvor se određuje samo u nužnim slučajevima, u najkraćem mogućem roku i ako potrebnu svrhu nije moguće ostvariti primjenom mjera opreza, privremenog smještaja ili istražnog zatvora u domu (ZSM, NN 126/2019., čl.66, st.1). U slučaju određivanja mjere istražnog zatvora, maloljetnik će biti smješten u zatvorenu zavodsku ustanovu do pravomoćnosti odluke nadležnog suda u postupku za koji ga se sumnjiči (ZSM, NN 126/2019., čl.66, st.2). Istražni zatvor maloljetnika rješenjem određuje sudac na prijedlog državnog odvjetnika. Smještaj može trajati najdulje mjesec dana, a uz iznimne opravdane razloge još dodatnih mjesec dana (ZSM, NN 126/2019., čl.67, st.2). Sudac je dužan obavljati nadzor nad izvršavanjem mjere istražnog zatvora maloljetnika te ga obilaziti jednom tjedno prilikom čega može zaprimati usmene i pismene pritužbe i postupati prema istima (ZSM, NN 126/2019., čl.66, st.5). Svako lišenje slobode

maloljetnika (npr. vrijeme provedeno u istražnom zatvoru, vrijeme uhićenja, itd.) uračunava se u kaznu maloljetničkog zatvora, ako ista bude izrečena (ZSM, NN 126/2019., čl.25).

Tijekom 2022. godine u istražnim zatvorima Republike Hrvatske boravilo je ukupno 31 maloljetnik i 3 maloljetnice (MPU, 2024.). Prosječno vrijeme koje su proveli u istražnom zatvoru bilo je 2 mjeseca i 15 dana (MPU, 2024.). Prema vrsti kaznenih djela, maloljetnici su u istražni zatvor najčešće smješteni zbog kaznenih djela protiv imovine (najčešće krađe), a maloljetnice zbog kaznenih djela protiv osobne slobode (najčešće prijetnje) (MPU, 2024.). Prema istraživanju svih predmeta prema maloljetnicima na Općinskom kaznenom sudu u Zagrebu u razdoblju od 2016. do 2020. godine istražni zatvor određen je u prosječno 12,9 % slučajeva od ukupnog broja zaprimljenih predmeta (Lechner, 2021.). Od ukupno 38 maloljetnika kojima je izrečen istražni zatvor njih 30 je bilo muškog, a 8 ženskog spola. U 68 % predmeta istražni zatvor je određen na prijedlog općinskog državnog odvjetnika u prethodnom postupku, dok je u ostalim predmetima izrečen tijekom sudskog postupka zbog nedostupnosti maloljetnika sudu (Lechner, 2021.). Što se tiče vrste počinjenih kaznenih djela maloljetnika za koje je izrečena mjera istražnog zatvora, više od polovice se sumnjičilo za počinjenje kaznenih djela protiv imovine (63,2 %), zatim slijede kaznena djela protiv osobne slobode (15,9 %) te protiv javnog reda (10,5 %) dok je po jedan počinitelj iz grupa kaznenih djela protiv zdravlja ljudi, protiv života i tijela, protiv braka, obitelji i djece te kaznenih djela krivotvorenja (Lechner, 2021.). Najveći broj maloljetnika je u istražnom zatvoru boravio do 30 dana (63,2 %), najmanje dana koliko je maloljetnik proveo u istražnom zatvoru je bilo 4 dana u 2020. godini, a najviše 68 dana u 2019. godini (Lechner, 2021.). Okončanjem rasprave sud može donijeti presudu kojom se maloljetniku izriče kazna maloljetničkog zatvora ili pridržaj izrečene kazne (ZSM, NN 126/2019., čl.88, st.4).

6.5. Pridržaj maloljetničkog zatvora

Sud maloljetnika može proglasiti kriv za kazneno djelo i pridržati izricanje kazne kada smatra da se samo izricanjem krivnje i prijetnjom naknadnog izricanja kazne maloljetnika može efektivno odvratiti od ponovnog počinjenja istog ili drugog kaznenog djela (ZSM, NN 126/2019.,  l.28, st.1). Pritom nadležni sud maloljetniku uz pridržaj može izreći odgojnu mjeru pojačane brige i nadzora, mjeru upućivanja u disciplinski centar ili jednu ili više posebnih obveza (ZSM, NN 126/2019.,  l.28, st.1). Sud maloljetniku također može izreći sigurnosnu mjeru obveznog psihijatrijskog liječenja, obveznog liječenja od ovisnosti ili zabranu upravljanja motornim vozilom (ZSM, NN 126/2019.,  l.28, st.3). Suci izricanje pridržaja maloljetničkog zatvora koriste kao kontrolni mehanizam maloljetnikova budućeg ponašanja. Neizricanje kazne maloljetničkog zatvora te pribjegavanje alternativnim sankcijama ne ovisi samo o okolnostima vezanima za maloljetnika i počinjeno kazneno djelo, nego i o spremnosti počinitelja na suradnju i dogovor s pravosudnim tijelima i službenicima (Hrabar, 2018.). Ako maloljetnik tijekom vremena provjeravanja, koje može trajati od jedne do tri godine, počini novo kazneno djelo ili se suprotstavlja provođenju izrečenih odgojnih mjera, sud mu može naknadno izreći kaznu maloljetničkog zatvora (ZSM, NN 126/2019.,  l.28, st.2). Kazna se može naknadno izreći tijekom vremena provjeravanja, a najkasnije do godinu dana nakon isteka vremena provjeravanja (ZSM, NN 126/2019.,  l.29, st.5).

U pravnim propisima maloljetničkog kaznenog prava nisu navedeni jasni i formalni kriteriji koji određuju za koja kaznena djela će sudovi izreći kaznu maloljetničkog zatvora, a za koja pridržaj maloljetničkog zatvora pa se tako sudovima ostavlja slobodan prostor da kriterije odrede sami. Prepuštanjem diskrecijske odluke sucima jamči se individualizacija kažnjavanja koja je osobito važna u postupcima prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela (Dragičević Prtenjača i sur., 2021.). S druge strane, potpuno prepuštanje donošenja odluke sucima dovodi do pravne nesigurnosti, nejednakosti postupanja te podrivanja načela jednakosti svih pred zakonom (Dragičević Prtenjača i

sur., 2021.). Na kraju, nada ipak leži u povjerenju u sustav i u stručnost donositelja odluka.

6.6. Izvršavanje kazne maloljetničkog zatvora kao prekršajne sankcije

Osim za počinjenje kaznenih djela, maloljetnicima kazna maloljetničkog zatvora može biti izrečena i kao prekršajna sankcija. Kazna se može izreći za počinjeni prekršaj za koji je zakonom propisana teža kazna i kada nadležni sud utvrdi da je, s obzirom na okolnosti i težinu počinjenog prekršaja te visok stupanj krivnje, potrebno izreći takvu sankciju (PZ, NN 114/2022., čl.72, st.1). Prije izricanja sankcije prekršajni sud mora pribaviti mišljenje nadležnog zavoda za socijalni rad o primjerenosti sankcije za maloljetnika (PZ, NN 114/2022., čl.72, st.3). Protiv maloljetnih počinitelja prekršaja vodi se žurni postupak (PZ, NN 114/2022., čl.221, st.1), a o pokretanju postupka tužitelj će obavijestiti nadležni zavod za socijalni rad koji u postupku može davati prijedloge i upozoravati na činjenice i dokaze (PZ, NN 114/2022., čl.223, st.7 i 6). U postupku maloljetniku mora biti ispitan i to uz prisustvo roditelja ili skrbnika ili stručnog radnika zavoda za socijalni rad (PZ, NN 114/2022., čl.223, st.2), a sve radnje u postupku moraju se obavljati obazrivo i u najboljem interesu djeteta kako se ne bi štetilo maloljetnikovom razvoju (PZ, NN 114/2022., čl.223, st.3). Izrečena kazna ne može biti kraća od tri dana niti dulja od petnaest dana (PZ, NN 114/2022., čl.72, st.2). Maloljetnika na izvršavanje sankcije upućuje prekršajni sud nadležan prema mjestu njegovog prebivališta ili boravišta, a ista se izvršava u specijaliziranom odjelu maloljetničkog zatvora prema mjestu prebivališta ili boravišta maloljetnika (ZISIMKDP, NN 133/2012., čl.62, st.1 i 2). Tijekom boravka u zatvoru maloljetniku je osigurana stalna zdravstvena skrb i stručna psihosocijalna pomoć te mu je omogućen boravak na zraku u trajanju od najmanje tri sata dnevno (ZISIMKDP, NN 133/2012., čl.62, st.2). Maloljetnika se smješta u prostoriju s drugim maloljetnicima, odvojeno od punoljetnika, a ukoliko u navedenom zatvoru nema drugih maloljetnika, a smještaj maloljetnika samog bi mogao štetno djelovati na istog, upravitelj zatvora o tome obavještava nadležni prekršajni sud radi

odobravanja smještaja s punoljetnom osobom koja na njega neće štetno djelovati (ZISIMKDP, NN 133/2012., čl.62, st.3 i 4).

Svaki oblik lišenja slobode maloljetnika koristi se kao zadnja nužna opcija kažnjavanja stoga izricanje kazne maloljetničkog zatvora nije ishitrena odluka, već dobro promišljena. Kazna maloljetničkog zatvora se izriče kako za ostvarivanje specijalne prevencije kroz pozitivno utjecanje na samog maloljetnika i na njegov (pre)odgoj, tako i za ispunjavanje generalne prevencije utjecanjem na pad stope kriminaliteta i povećanja društvene sigurnosti. Pri određivanju duljine trajanja kazne maloljetničkog zatvora nadležni sud mora uzeti u obzir sve okolnosti slučaja koje utječu na određivanje visine kazne, a posebice stupanj zrelosti maloljetnika i prema tome odrediti trajanje za koje smatra da je potrebno za maloljetnikov (pre)odgoj (ZSM, NN 126/2019., čl.25, st.3). Sud također uzima u obzir maloljetnikove školske obaveze (prekid školovanja, izostajanje s nastave, ponavljanje razreda) te činjenicu da će u kaznionici provesti vrijeme s drugim osobama kriminalnih obrazaca ponašanja koji na njega mogu ostaviti negativan utjecaj (Hirjan i Singer, 1998., prema Ricijaš, 2005.). Izricanje kazne maloljetničkog zatvora je teška i kompleksna odluka iza koje stoji dugotrajno promišljanje i analiziranje pa kada suci ipak donesu odluku da je kaznu potrebno izreći, odluka je utemeljena na stručnosti i iskustvima iz prakse i donosi se u najboljem interesu maloljetnika. Maloljetničko pravosuđe ne smije biti pretjerano prijateljski i zaštitnički nastrojeno prema maloljetnicima jer su te osobe na kraju krajeva ipak počinitelji nekih kaznenih djela. Smještajem maloljetnika u kaznionicu želi se kroz međuresornu suradnju službenika i namještenika zaposlenih na svim razinama zatvorskog sustava (i izvan njega) poticati maloljetnog zatvorenika na kvalitetno iskorištavanje vremena koje će provesti u kaznionici usmjereno na pripremu za život izvan zatvorskog sustava i život u skladu sa zakonom te društvenim i moralnim pravilima (MPU, 2022.).

7. Tretman maloljetnih zatvorenika

Za vrijeme izvršavanja kazne maloljetniku se jamči poštovanje dostojanstva, osnažuje se njegov tjelesni, intelektualni i moralni razvoj te se čuva njegovo tjelesno i duševno zdravlje (ZISIMKDP, NN 133/2012., čl.5, st.1). Nadležne službe zatvorskog sustava za svakog maloljetnog zatvorenika donose pojedinačni program izvršavanja kazne maloljetničkog zatvora (u daljnjem tekstu: pojedinačni program) koji se temelji na analizi potreba i karakteristika maloljetnika te analizi rizičnih i zaštitnih čimbenika maloljetnika, njegove obitelji i okoline (MPU, 2022.). Na temelju prethodno navedene analiza određuje se niz psiholoških, socijalnih, pedagoških, obrazovnih, radnih, okupacijskih, zdravstvenih i sigurnosnih mjera za (pre)odgoj maloljetnog zatvorenika (MPU, 2022.). Pojedinačni program se sastoji od niza informacija (PTZ, NN 123/2021., čl.12, st.1):

- upute o zatvoreničkom odjelu i tretmanskoj skupini u koju je zatvorenik raspoređen
- bitne informacije o zdravstvenom stanju i specifičnostima potrebne zdravstvene skrbi za maloljetnog zatvorenika
- procijenjena vrsta i razina sigurnosnih i kriminogenih rizika maloljetnika te mjere i postupci namijenjeni smanjivanju istih
- procijenjene tretmanske potrebe maloljetnika
- ciljevi tretmana
- opis specijaliziranih tretmanskih intervencija i programa usmjerenih na ispunjavanje ciljeva tretmana (provođenje posebnih programa psihosocijalne i socijalnopedagoške intervencije te realiziranje sigurnosnih mjera izrečenih zatvoreniku uz kaznu maloljetničkog zatvora)
- opis općih tretmanskih intervencija i programa usmjerenih, osim na ispunjavanje ciljeva tretmana, i na smisljeno te svrhovito provođenja vremena u kaznenoj ustanovi (vrijeme rada i radno-okupacijskih aktivnosti, vrijeme obrazovanja i slobodno vrijeme)

- podaci o osobama s kojima će maloljetni zatvorenik kontaktirati za vrijeme izvršavanja kazne maloljetničkog zatvora
- plan pripreme za otpust iz kaznionice uz organizaciju postpenalne zaštite

Sve tretmanske intervencije iz pojedinačnog programa provode se interdisciplinarno kroz suradnju službenika unutarnjih ustrojstvenih jedinica kaznionice tj. odjela za rad i strukovnu izobrazbu, odjela osiguranja te odjela zdravstvene zaštite, kao i stručnjaka izvan zatvorsko sustava (PTZ, NN 123/2021., čl.13, st.1). Svrha izrade pojedinačnog programa je uspostavljanje stabilne strukture života i svrhovitog provođenja vremena, stjecanje obrazovanja i razvoj vještina za život daleko od kriminala.

Procjena kriminogenih i sigurnosnih rizika maloljetnika dio je pojedinačnog programa. Sastoji se od procjene tri kategorije rizika - vrsta i razina rizika za vrijeme boravka u kaznionici u odnosu na druge osobe i u odnosu na samog zatvorenika, vrsta i razina rizika od kriminalnog povrata te vrsta i razina rizika zlouporabe pogodnosti češćih dodira s vanjskim svijetom i rizika od činjenja ozbiljne štete prema pojedincu, grupi ili društvenoj zajednici tijekom korištenja pogodnosti privremenog izlaska iz kaznionice i nakon otpusta po završetku izvršavanja kazne maloljetničkog zatvora (PTZ, NN 123/2021., čl.4, st.2). Za optimalnu procjenu rizika proučavaju se vrsta i težina posljedica počinjenog kaznenog djela, način izvršenja kaznenog djela, duljina izrečene kazne, odnos zatvorenika prema kaznenom djelu i žrtvi, povijest kriminalnog ponašanja tj. ranija osuđivanost, antisocijalni elementi ličnosti i poteškoće u emocionalnoj samokontroli, povezanost s osobama s kriminalnom prošlošću i kriminalnim obrascima ponašanja, zlouporaba i ovisnost o psihoaktivnim supstancama, obiteljski odnosi, snaga i kvaliteta podrške užeg socijalnog okruženja i drugi bitni elementi (PTZ, NN 123/2021., čl.4, st.3).

Za maloljetne zatvorenike kojima je uz kaznu maloljetničkog zatvora izrečena i neka sigurnosna mjera organiziraju se specijalizirane tretmanske intervencije (MPU, 2022.). U sklopu pojedinačnog programa maloljetniku se određuje obvezno sudjelovanje u posebnim programima tretmana ovisnika o kockanju, alkoholu i psihoaktivnim tvarima, tretmana počinitelja kaznenih djela s obilježjima nasilja, kaznenih djela seksualne prirode i kaznenih djela u prometu, treninga kontrole agresivnog ponašanja i treninga socijalnih vještina (MPU, 2022.).

Svaki maloljetnik ima pravo na pohađanje odgovarajućeg obrazovanja, stručnog usmjeravanja i obuke, na uživanje slobode misli, savjesti i vjere te na pristup slobodnom vremenu (VE, 2014.). Ostvarivanje navedenih prava maloljetnim zatvorenicima je osigurano u sklopu općih tretmanskih intervencija pojedinačnog programa. Kaznionice, bez obzira na dob maloljetnika, nude mogućnost završavanja osnovne i srednje škole, prekvalifikacije te različite vrste osposobljavanja i usavršavanja (ZIKZ, NN 14/2021., čl.99). Obrazovanje se organizira unutar i izvan kaznionice u skladu s općim propisima iz područja obrazovanja i uz suradnju s vanjskim obrazovnim ustanovama. Vrsta i razina obrazovanja koju će pohađati maloljetni zatvorenik određuje se pojedinačnim programom uzimajući u obzir zatvorenikove sposobnosti i sklonosti, duljinu izrečene kazne i druge okolnosti vezane uz ostvarivanje svrhe izvršavanja kazne maloljetničkog zatvora te mogućnosti kaznionice (ZIKZ, NN 14/2021., čl.100, st.1). U kaznionicama se organizira osposobljavanje za određena jednostavnija zanimanja s naglaskom na praktični dio nastave (MPU, 2022.). Maloljetnim zatvorenicima se može omogućiti stjecanje višeg i visokog obrazovanja o vlastitom trošku i ako se program obrazovanja može uskladiti s izvršavanjem kazne (ZIKZ, NN 14/2021., čl.100, st.3). Iz svjedodžbi, završnih radova, potvrda, uvjerenja i drugih dokumenata vezanih uz završenu vrstu i razinu obrazovanje ne smije biti vidljivo da je obrazovanje stečeno tijekom izvršavanja kazne zatvora, u kaznenoj ustanovi ili u vanjskoj obrazovnoj ustanovi u koju je osoba upućena od strane kaznene ustanove (ZIKZ, NN 14/2021., čl.100, st.2). Maloljetni zatvorenici se mogu, osim u formalne razine obrazovanja, uključiti i u edukativno-

razvojne programe usvajanja socijalnih i životnih vještina i znanja za unaprjeđenje kvalitete života te uspješnu resocijalizaciju (MPU, 2022.).

Nekim maloljetnim zatvorenicima vrlo je važno da unutar kaznionice nastave prakticirati vjeru i vjerske obrede što im kaznionica i omogućava. Zatvorenici imaju pravo na vjeroispovijest i prakticiranje iste kroz korištenje vjerske literature i stvari za održavanje religijskih obreda te kroz ostvarivanja kontakata s ovlaštenim vjerskim predstavnikom vjerske zajednice (ZIKZ, NN 14/2021., čl.101). Prakticiranje vjere unutar kaznionice za članove vjerskih zajednica koje su najzastupljenije u hrvatskom društvu regulirano je ugovorima o dušobrižništvu koje vjerske zajednice potpisuju s Vladom Republike Hrvatske, a utemeljeno na međunarodnim ugovorima i Zakonu o izvršavanju kazne zatvora (MPU, 2022.). Ako u kaznionicama postoje maloljetni zatvorenici koji su pripadnici manjinski zastupljenih vjerskih zajednica, no koje su upisane u Evidenciju vjerskih zajednica u Republici Hrvatskoj, istima se mora omogućiti kontakt s imenovanim predstavnicima vjerskih zajednica (MPU, 2022.). U prilikama velikih blagdana svih vjeroispovijesti osobita se pažnja poklanjala vjerskim potrebama maloljetnih zatvorenika kroz prikladno održavanje vjerskih obreda u najvećoj dopuštenoj mjeri i mogućnostima kaznene ustanove (MPU, 2022.).

Slobodno vrijeme zatvorenika aktivno se ispunjava različitim vrstama sportsko-rekreativnih, kreativnih, kulturnih, umjetničkih, vjerskih i drugih aktivnosti i događaja. Maloljetnim zatvorenicima se nudi mogućnost sudjelovanja u sportskim aktivnostima poput nogometa, košarke, stolnog tenisa, badmintona, odbojke, boćanja, šaha ili vježbanja u teretani (MPU, 2022.). Shodno tome, u prethodno navedenih sportovima organiziraju se sportski turniri unutar i između kaznenih tijela uz suradnju s lokalnim sportskim klubovima. Nadalje, neka od kulturnih i društvena događanja koji se organiziraju za maloljetne zatvorenike su glazbeni koncerti, kazališne predstave, priredbe, izložbe, susreti s književnicima i drugim javnim osobama, razna predavanja te

tribine o aktualnim temama (MPU, 2022.). Svaka kaznionica organizira slobodno vrijeme svojih zatvorenika prema njihovim potrebama i željama.

Izvršavanje kazne maloljetničkog zatvora i smještaj u zatvorsku ustanovu ostavlja različite negativne posljedice na dobrobit i funkcioniranje obitelji maloljetnog zatvorenika. Očuvanje obiteljske povezanosti i kvalitete obiteljskih odnosa tijekom izvršavanja kazne maloljetnim zatvorenicima se jamči kroz mogućnost ostvarivanja obiteljskih posjeta. Ostvarivanjem kontakata s članovima obitelji ublažavaju se posljedice odvojenosti od obitelji i otuđenja od „vanjskog života“ (MPU, 2022.). Osim toga, ostvarivanje obiteljskih kontakata i posjeta važno je i za pripremu zatvorenika na otpust i reintegraciju na život na slobodi (MPU, 2022.). Maloljetni zatvorenici imaju osobito pravo na održavanje redovitih i kvalitetnih kontakata s članovima obitelji i prijateljima osim kad su ograničenja kontaktiranja nužna radi ostvarivanja svrhe sankcije i/ili osiguravanja najboljeg interesa djeteta (VE, 2014.). Ograničenja kontakata se nikada ne smiju koristiti kao opcija kažnjavanja maloljetnika (VE, 2014.). Prema domaćem zakonodavstvu „maloljetnik ima pravo na posjete članova obitelji četiri puta mjesečno i blagdanom u trajanju od najmanje dva sata, a po odobrenju upravitelja mogu ga posjećivati i druge osobe još najmanje dva puta mjesečno u trajanju od najmanje jednog sata“ (ZISIMKDP, NN 133/2012., čl.55, st.1). Maloljetni zatvorenici mogu biti roditelji. Dijete ima pravo posjećivati roditelja zatvorenika jednom tjedno i blagdanima u pratnji odrasle osobe člana obitelji ili druge osobe koja je ovlaštena skrbiti o djetetu (ZIKZ, NN 14/2021., čl.124, st.2). Posjeti se mogu organizirati i putem audiovideo platformi i aplikacija u većem broju i duljem trajanju nego je propisano (ZIKZ, NN 14/2021., čl.124, st.3). Posjeti maloljetne djece roditeljima zatvorenicima odvijaju se u posebno uređenom prostoru koji je prilagođen djeci i opremljen didaktičkim sadržajima kako bi se u što većoj mogućoj mjeri „zamaskirala“ činjenica da se nalaze u kaznionici (MPU, 2022.). Također, maloljetne zatvorenike se kroz tretmanski rad usmjerava na uključivanje u programe jačanja roditeljskih kompetencija radi izgradnje kvalitetnog odnosa s djetetom i uspješnog ostvarivanja roditeljske uloge (MPU, 2022.).

Maloljetnom zatvoreniku koji aktivno sudjeluje u provedbi pojedinačnog programa i ponaša se u skladu s odredbama Kućnog reda kaznionice mogu se dodijeliti dodatne pogodnosti poput poboljšavanja uvjeta života unutar kaznionice i/ili češćih dodira s vanjskim svijetom (PNIKMZKPP, NN 57/2013., čl.9, st.1 i 2). Pogodnosti poboljšavanja života su korištenje vlastitog televizijskog prijammika, uređenje životnog prostora osobnim stvarima, nagrađivanje novčano ili u obliku stvari, produljeno vrijeme boravka u zajedničkim prostorijama ili na svježem zraku, itd. (PTZ, NN 123/2021., čl.27). Pogodnosti češćih dodira s vanjskim svijetom su produženje vremena trajanja posjeta članova obitelji i drugih osoba s nadzorom ili bez nadzora, telefoniranje bez nadzora, izlazak u mjesto prebivališta ili boravišta, itd. (ZIKZ, NN 14/2021., čl.138, st.2). No, neki maloljetni zatvorenici se ne pridržavaju pojedinačnog programa i pravila kaznionice pa se istima mogu uskratiti neke pogodnosti.

Maloljetniku koji ugrožava ili čiji postupci i ponašanja prijete ugrožavanju reda i sigurnosti unutar kaznionice mogu se izreći posebne mjere održavanja reda i sigurnosti. Posebne mjere podrazumijevaju pojačani nadzor, oduzimanje i privremeno zadržavanje stvari koje su inače dopuštene, odvajanje od ostalih zatvorenika, itd. (ZIKZ, NN 14/2021., čl.143, st.2). Primjena posebne mjere odvajanja od ostalih maloljetnika dopuštena je u trajanju do sedam dana dok primjena mjere osamljenja prema maloljetniku nije dopuštena (ZISIMKDP, NN 133/2012., čl.56). Nadalje, ako maloljetni zatvorenik počini djela koja se karakteriziraju kao lakše ili teže povrede sigurnosti i reda kaznionice, istom se mogu izreći stegovne mjere (PNIKMZKPP, NN 57/2013., čl.11, st.1). Stegovne mjere su ukor, ograničenje ili privremena uskrata raspolaganja novcem do tri mjeseca, uskrata pojedinih ili svih dodatnih pogodnosti u trajanju do tri mjeseca, itd. (PNIKMZKPP, NN 57/2013., čl.11, st.3).

Život maloljetnika u kaznionici detaljno je organiziran i strukturiran. Maloljetniku su naložene obaveze kojih se mora pridržavati i koje mora ispunjavati, ali su mu ponuđene i različite mogućnosti i pogodnosti koje može iskoristavati u svoje slobodno vrijeme. I obveze i pogodnosti imaju svrhu utjecanja na promjenu kriminalnog ponašanja maloljetnika te na stvaranje stabilne životne strukture i usvajanje društveno prihvatljivih obrazaca ponašanja. No, činjenica i dalje ostaje da se maloljetnici nalaze u zatvorenoj instituciji u kojoj su im svakodnevni život i kretanje ograničeni i kontrolirani te da se nalaze izvan svog obiteljskog i socijalnog okruženja.

7.1. Negativni i pozitivni učinci zatvaranja maloljetnika

Zatvaranjem u kaznionicu život maloljetnika se u potpunosti mijenja. Uslijed zatvaranja pojedinac može izgubiti posao, stambeni prostor i osobnu imovinu, može razviti poteškoće mentalnog zdravlja, socijalne veze i odnosi s članovima obitelji mogu oslabiti ili u potpunosti nestati, itd. (Jandrić Nišević, 2020.). Najsnažniji utjecaj na maloljetnika ostavlja sama institucionalizacija.

Na osobnom planu dolazi do dehumanizacije, socijalne degradacije, prizonizacije i drugih štetnih pojava koje značajno usporavaju i ugrožavaju rehabilitacijske ciljeve (Tot, 2007.). Kod maloljetnih zatvorenika postoji mogućnost razvoja negativne socijalizacije na zatvorske uvjete i usvajanja „zatvoreničkog stila života“ što se najčešće javlja kod recidivista koji većinu svog vremena i života provode u zatvorskim ustanovama s kraćim epizodama izlazaka na slobodu i koji se u njima vrlo dobro snalaze (Jandrić Nišević, 2020.). Nadalje, automatizam koji je karakterističan za zatvorske ustanove može dovesti do intelektualnog oslabljenja, gubitka osobne inicijative i moći prilagođavanja (Jandrić Nišević, 2020.). Još jedan važan problem jest kriminalna infekcija. Naime, maloljetni zatvorenici dolaze u kontakt s drugim zatvorenicima koji mogu negativno utjecati na njih i od kojih mogu usvojiti dodatne kriminalne obrasce ponašanja što je kontradiktorno rehabilitacijskoj svrsi zatvaranja (Jandrić Nišević, 2020.).

Na obiteljskom planu se mogu javiti poteškoće održavanja kvalitetnih odnosa i odbacivanje maloljetnika od strane obitelji. Osuđeni maloljetnik je izdvojen iz svoje prirodne socijalne okoline, odvojen od članova obitelji i prijatelja s kojima je provodio vrijeme što može biti otežavajuća okolnost za nastavak ostvarivanja odnosa kako maloljetniku tako i članovima obitelji (Maloić, 2020.). Naime, kontakti su puno rjeđi nego su bili prije zatvaranja maloljetnika, a ponekad i teško ostvarivi ako je maloljetnik smješten u kaznionicu koja je udaljena od mjesta prebivališta ili boravišta obitelji. Također, novonastala situacija dovodi do promjena u obiteljskoj strukturi i atmosferi pa tako članovi obitelji maloljetnog zatvorenika mogu biti primorani promijeniti mjesto stanovanja, mogu se pojaviti problemi unutar obitelji, razvod roditelja, zdravstveni problem, negativna medijska izloženost, stigmatizacija i isključivanje iz susjedstva ili zajednice (Maloić, 2020.). Osim toga, kad je maloljetnik predugo izoliran od obitelji, društva i nekog normalnog toka života istom se može biti jako teško ponovno integrirati u društvo nakon izlaska iz kaznionice.

Na društvenom planu glavna poteškoća je stigmatizacija i osuda. Maloljetnika zbog počinjenog kaznenog djela društvo može etiketirati, što po izlasku ostavlja negativne posljedice na sve aspekte maloljetnikovog života (buduće zaposlenje, stanovanje, razvijanje prijateljskih i ljubavnih odnosa) kao i života njegove obitelji (Horvatić i sur., 2017.). Također, zatvaranje kod maloljetnika može izazvati otpor prema društvu za koje smatra da ga je prilikom zatvaranja odbacilo što može dovesti do internalizacije antisocijalnih normi i vrijednosti, činjenja novih kaznenih djela i uključivanje u kriminalne mreže pa tako društvo ne mora stigmatizirati maloljetnika, ali on može društvo (Jandrić Nišević, 2020.).

S druge strane, postoji jedan glavni pokazatelj pozitivnog učinka zatvaranja, a to je uspješno ostvarena svrha izrečene sankcije tj. (pre)odgoj kriminalnog maloljetnika te

uspješna reintegracija u društvo bez kriminalnog povrata. Ostvarenje svrhe sankcije znači da je tretmanski rad s maloljetnikom u riziku urodio plodom. Maloljetnici koji su se uspješno reintegrirali u društvo, koji su usvojili obrasce društveno prihvatljivog ponašanja te koji žive život u skladu s pravnim propisima i društvenim normama. U tim slučajevima do pozitivnih učinaka dolazi i na osobnom, i na obiteljskom i na društvenom planu. Dugotrajni pozitivni i negativni učinci zatvaranja najbolje se evaluiraju nakon izlaska maloljetnika na slobodu povodom okončanja kazne koja mu je određena.

8. Otpust maloljetnih zatvorenika nakon izvršene kazne

Programi resocijalizacije i socijalne reintegracije maloljetnih zatvorenika započinju se provoditi tijekom izdržavanja kazne i nastavljaju nakon otpuštanja iz kaznionice. Od početka boravka maloljetnika u kaznionici s istim se radi na razvijanju osjećaja vlastite odgovornosti i na ovladavanju socijalnim vještinama potrebnim za odgovarajuću prilagodbu na život na slobodi (MPU, 2022.). Priprema za otpust sastavni je dio pojedinačnog programa maloljetnog zatvorenika. Službenici kaznionice u koju je maloljetni zatvorenik smješten najkasnije tri mjeseca prije isteka kazne dužni su uključiti maloljetnika u intenzivan individualan ili grupni savjetodavni program usmjeren baš na pripremu za otpust (ZIKZ, NN 14/2021., čl.177, st.2). Tijekom procesa savjetovanja maloljetnika se upoznaje s pravima i obavezama kojih se dužan pridržavati nakon izlaska na slobodu i s uslugama koje ima pravo ostvarivati, motivira ga se na aktivno traženje zaposlenja, osiguravanje uvjeta za život i povezivanje sa zajednicom te općenito na preuzimanje odgovornosti za vlastiti život i budućnost (MPU, 2022.). Ako je to potrebno, u sklopu pripreme za otpust službenici kaznionice mogu za maloljetnika organizirati usluge smještaja, prehrane i liječenja, regulirati prebivalište ili boravište maloljetnika, pomoći mu u pronalasku zaposlenja, u ostvarivanju kontakata s članovima obitelji, osigurati mu novčanu pomoć za podmirenje najnužnijih potreba te mu pružiti druge oblike podrške (MPU, 2022.). Također, službenici kaznionice mogu od tijela državne vlasti, nadležnih institucija, udruga, organizacija civilnog društva i drugih

odgovarajućih ustanova potražiti i ishoditi poduzimanje mjera prema maloljetniku iz njihove nadležnosti radi lakše i brže prilagodbe na život na slobodi (MPU, 2022.). Prije otpusta maloljetnog zatvorenika koji izvršava kaznu maloljetničkog zatvora zbog počinjenog kaznenog djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa, kaznenog djela protiv života i tijela ili kaznenog djela s elementima nasilja, kaznionica o istom obavještava Službu za podršku žrtvama i svjedocima pri Ministarstvu pravosuđa i uprave, koja zatim obavještava žrtvu/e i po potrebi njihove obitelji (MPU, 2022.). Pri samom činu otpuštanja maloljetniku se uručuje potvrda o otpuštanju iz kaznionice, osobne stvari i ostatak sredstava koje je imao na pologu. Ako osoba nema novčanih sredstava na pologu, kaznionica joj mora osigurati novčana sredstva za troškove putne karte do mjesta prebivališta ili boravišta (MPU, 2022.). Nadalje, maloljetniku koji zbog zdravstvenog stanja nije u mogućnosti sam putovati, kaznionica organizira prijevoz do mjesta prebivališta ili boravišta, a ako je potreban hitan nastavak liječenja, organizira se prijevoz do najbliže odgovarajuće zdravstvene ustanove (MPU, 2022.).

Mjere edukativnih programa za resocijalizaciju maloljetnih zatvorenika za vrijeme izvršavanja kazne maloljetničkog zatvora organizirane su u 6 glavnih područja (Jandrić Nišević, 2020.):

1. pronalazak posla – edukacije o pisanju životopisa, kreiranje plana pronalaska zaposlenje, učenje načina nošenja s frustracijama te dobivanje informacija o potencijalnim poslodavcima
2. procedure i zahtjevi nakon otpusta – upoznavanje s posebnim obvezama i administrativnim zadacima koje je potrebno ispuniti nakon izlaska iz kaznionice (procedure koje moraju obaviti, institucije i osobe kojima se moraju javiti, lokacije tih institucija, i sl.)
3. osobni rast i razvoj – edukacije o radu na sebi, o usvajanju komunikacijskih i socijalnih vještina te o razvoju osobne motivacije, razgovori o očekivanjima i strahovima vezanim uz izlazak na slobodu, uključivanje članova obitelji maloljetnika i

bliskih mu osoba u tretman radi ostvarivanja obiteljske i socijalne podrške (osobe socijalno prihvatljivog ponašanja koje nemaju kriminalni životni stil)

4. osobne financije i potrošačke vještine – edukacije o vođenju osobnih financija, sastavljanje popisa troškova za svaki mjesec radi usklađivanja prihoda i rashoda te općenito učenje o racionalnom načinu baratanja novcem

5. podaci o resursima zajednice – informiranje o udrugama, klubovima i drugim institucijama unutar lokalne zajednice koje pomažu bivšim zatvorenicima u resocijalizaciji i olakšavanju poteškoća prilagodbe na život na slobodi, ukoliko je bivšem zatvoreniku određena neka mjera obveznog liječenja istog se povezuje s klubovima i/ili državnim institucijama koji nude odgovarajući tretman

6. zdravlje i prehrana – edukacija o važnosti brige o zdravlju, zdravoj prehrani, prevenciji bolesti.

Svrha kažnjavanja se ne ispunjava ako se s maloljetnim zatvorenicima ne radi adekvatno te ako se izvršavanje kazne svodi samo na izolaciju radi onemogućavanja činjenja novih kaznenih djela, a rad s bivšim zatvorenicima nakon otpuštanja svodi samo na nadzor i praćenje (Petersilia, 2004., prema Jandrić Nišević, 2020.). Zato je izuzetno važno da se službenici zatvorske ustanove pobrinu da maloljetnici optimalno iskoriste vrijeme provedeno u kaznionici i da se kvalitetni programi resocijalizacije maloljetnika nastave provoditi i nakon izlaska iz kaznionice. Osoba osuđena na kaznu maloljetničkog zatvora može biti uvjetno otpuštena i prije izdržavanja cjelovite kazne.

8.1. Uvjetni otpust maloljetnika

O uvjetnom otpustu kao i o opozivu uvjetnog otpusta maloljetnog zatvorenika odlučuje sud koji je izrekao kaznu (ZSM, NN 126/2019., čl.103, st.1). Maloljetnik, članovi njegove uže obitelji, upravitelj kaznionice ili državni odvjetnik mogu sudu podnijeti prijedlog za odobravanje uvjetnog otpusta maloljetnog zatvorenika o kojem sud odlučuje

dva mjeseca prije izvršavanja dvije trećine prethodno određene kazne (ZSM, NN 126/2019., čl.103, st.2). Prije donošenja odluke sud će zatražiti mišljenje državnog odvjetnika, po potrebi ispitati maloljetnika, njegove roditelje, predstavnika zavoda za socijalni rad i odgajatelja kaznionice te pročitati izvješća nadležnog zavoda za socijalni rad, procjene sigurnosti policije i izvješća ravnatelja kaznionice u kojoj se maloljetnik nalazi (Petö Kujundžić, 2013.). Maloljetni zatvorenik može biti uvjetno otpušten ako je izvršio najmanje jednu trećinu određene kazne (ZSM, NN 126/2019., čl.27, st.1). Uvjetni otpust traje do isteka vremena prethodno određene kazne maloljetničkog zatvora, a za vrijeme trajanja uvjetnog otpusta nadležni sud maloljetniku može odrediti mjeru pojačanog nadzora te posebne obveze (ZSM, NN 126/2019., čl.27, st.1). Nadležni sud može opozvati uvjetni otpust maloljetnika i to u slučaju ako isti počini jedno ili više kaznenih djela za koje je određena kazna maloljetničkog zatvora u trajanju najmanje šest mjeseci (ZSM, NN 126/2019., čl.27, st.2).

Nakon izlaska iz kaznionice maloljetnici se mogu odjednom susresti s višestrukim stresnim događajima poput sukoba s članovima obitelji, prijateljima ili partnerima, financijskih poteškoća i ograničenja, sukoba s policijom zbog ograničenja nametnutih probacijom, usamljenosti ili depresije, konzumiranja psihoaktivnih tvari i alkohola, nezaposlenosti, neodgovarajućeg zaposlenja, problema na poslu i neizvjesnosti vezane za vlastitu budućnost (Jandrić Nišević, 2020.). Ako maloljetnici nemaju razvijene vještine nošenja sa stresnim situacijama, niti razvijene zaštitne čimbenike te ako im je podrška okoline slaba, jedan od mogućih načina nošenja sa stresom može biti prepuštanje poznatom i sigurnom kriminalnom načinu života i druženju s poznatim osobama asocijalnog ponašanja čime se direktno nalaze u velikom riziku za ponovno činjena kaznenih djela.

8.2. *Kriminalni povrat maloljetnika*

Kriminalni povrat maloljetnika je pokazatelj (ne)uspješnosti rada s maloljetnim počiniteljima kaznenih djela. Kriminalne povratnike se dijeli na delinkvente iz navike, delinkvente po tendenciji i profesionalne delinkvente (Singer i sur., 2002.). Delinkventi iz navike su osobe s propustima u odgoju i obrazovanju, nenaviknute na rad koje društvo ne prihvaća, a koji nedjela čine potaknuti vanjskim čimbenicima. Delinkventne obrasce ponašanja počinju iskazivati u ranoj mladosti pa kriminalne aktivnosti postaju sastavni dio njihovih života vrlo rano. Delinkventi po tendenciji su osobe kojima su delinkventni obrasci ponašanja i kriminalni postupci dio osobina ličnosti. Profesionalni delinkventi su izrazito asocijalne osobe kojima je činjenje kriminalnih aktivnosti zanimanje i izvor zarade. Takve osobe kriminalnim aktivnostima pristupaju vrlo stručno, precizno i planirano (Singer i sur., 2002.). Najčešći kriminalni povratnici su maloljetnici koji su prethodno institucionalizirani, koji su s kriminalnim aktivnostima započeli u ranijoj dobi te koji konzumiraju sredstva ovisnosti; osobe lošijeg školskog uspjeha koje češće izostaju s nastave te imaju agresivne ispade u školi; maloljetnici kod kojih su zabilježeni poremećaji pažnje i ophođenja te hiperaktivni poremećaj; osobe prokriminalni stavovi i uvjerenja, temperamentne osobnosti koje dolaze iz disfunkcionalnih obitelji sa slabom roditeljskom kontrolom te čiji roditelji iskazuju obrasce asocijalnog ponašanja (Ricijaš, 2006., Ricijaš, 2009.) Prema istraživanju Cajner Mraović i suradnika (2018.) u Hrvatskoj je zabilježen očit pad trenda maloljetničkog kriminalnog povrata s 425 povratnika 2011. godine na 240 povratnika 2016. godine što potvrđuje uspješnost tretmanskog rada s maloljetnim zatvorenicima. Jedni od najvažnijih stručnjaka koji rade s delinkventnim maloljetnicima, koji tretmanskim intervencijama utječu na delinkventne maloljetnike, koji s njima prolaze kroz cijeli kazneni postupak, koji ostaju uz maloljetnika i nakon postupka i izricanja kazne i po izlasku iz kaznionice, su socijalni radnici.

8.3. Probacijski poslovi

Probacijski uredi dio su ministarstva nadležnog za poslove pravosuđa. Probacijski poslovi su usmjereni na resocijalizaciju i reintegraciju maloljetnih zatvorenika u zajednicu te zaštitu društvene zajednice od počinitelja kaznenih djela (ZP, NN 99/2018, čl.2, st.1). Probacijske poslove obavljaju probacijski službenici u probacijskim uredima i na terenu, na temelju zahtjeva i odluka nadležnih institucija (ZP, NN 99/2018, čl.3, st.1). Probacijski službenici su stručnjaci koji imaju završen odgovarajući stupanj obrazovanja u području socijalne pedagogije, socijalnog rada, psihologije, pravnih znanosti ili drugih društvenih i humanističkih znanosti (ZP, NN 99/2018, čl.4, st.8). Poslovi probacijskih službenika su izrada izvješća na zahtjev državnog odvjetnika, suda, kaznionice i zatvora, organiziranje i nadziranje izvršavanja uvjetne osude, posebnih obaveza, zaštitnog nadzora i sigurnosnih mjera, organiziranje i nadziranje izvršavanja radova za opće dobro, nadzor korištenja pogodnosti izlaska iz kaznionice tijekom izvršavanja kazne, itd. (ZP, NN 99/2018, čl.10, st.1). Ako se maloljetniku odredi mjera zaštitnog nadzora, sigurnosna mjera ili posebna obveza, za izvršavanje istih probacijski službenik izrađuje pojedinačni program postupanja (ZP, NN 99/2018, čl.12, st.1). Pri izradi programa probacijski ured provodi procjenu kriminogenog rizika i tretmanskih potreba za svaku osobu individualno (ZP, NN 99/2018, čl.11). U postupku prema maloljetniku, državni odvjetnik i sud mogu od probacijskog ureda zatražiti izvješće o okolnostima vezanim za maloljetnika kao i mišljenje o prijedlogu kaznenopravne sankcije (ZP, NN 99/2018, čl.14 i 15). Sud maloljetniku kaznu zatvora ili novčana kazna može zamijeniti radom za opće dobro. U tom slučaju probacijski ured će rješenjem uputiti maloljetnika na rad za opće dobro (ZP, NN 99/2018, čl.24, st.4). Radovi za opće dobro se obavljaju u ustanovama, tijelima javne vlasti i drugim pravnim osobama za izvršavanje rada za opće dobro s kojima probacijski ured ima sklopljen ugovor (ZP, NN 99/2018, čl.26, st.4). Zadatci probacijske službe se u velikoj mjeri usmjeravaju na nadzor počinitelja kaznenog djela ili bivšeg zatvorenika, dok se tretmanska uloga rada s istima u većoj mjeri prepušta drugim institucijama.

9. Uloga Hrvatskog zavoda za socijalni rad

Maloljetnički kriminalitet nije samo pravni, već prije svega socijalni problem, stoga na sprječavanju i suzbijanju kriminalnih djelatnosti maloljetnika treba, uz pravosudna tijela i policiju, sudjelovati i širi krug društvenih službi i institucija. Socijalni radnici svakodnevno surađuju s policijom, državnim odvjetništvom, sudovima i drugim institucijama koje postupaju prema maloljetnicima. U pravosudnim postupcima prema maloljetnicima socijalni radnici imaju niz dužnosti i uloga. Kada se protiv maloljetnika podnese prijava za počinjenje kaznenog djela obavještava se nadležan zavod za socijalni rad koji je dio kaznenog postupka od početka do kraja. U kaznenom postupku prema maloljetniku predstavnik nadležnog zavoda za socijalni rad ima pravo upoznati se s tijekom postupka i poduzetim radnjama te može davati prijedloge i upozoravati na činjenice i dokaze tijekom postupka (ZSM, NN 126/2019., čl.57, st.1). Nadležna tijela uključena u kazneni postupak prema maloljetniku mogu u različitim fazama postupka zatražiti od zavoda za socijalni rad izvješća o posebnim okolnostima važnim za postupak (npr. podatke o osobnim i obiteljskim prilikama, o prethodno izrečenim mjerama, itd.) (ZSM, NN 126/2019., čl.65, st.1; čl.71, st.1; čl.78, st.2, 3 i 4). Nadalje, stručni radnik zavoda obavezno sudjeluje na sjednici vijeća i raspravi na kojoj se odlučuje o sankcioniranju maloljetnog počinitelja kaznenog djela (ZSM, NN 126/2019., čl.84, st.1). O privremenim mjerama, mjerama opreza ili smještaju maloljetnika u zatvorenu zavodsku ustanovu tj. istražni zatvor, sudac je dužan žurno obavijestiti nadležni zavod za socijalni rad (ZSM, NN 126/2019., čl.68, st.1). Tijekom izvršavanja kazne maloljetničkog zatvora nadležni će zavod za socijalni rad provesti sve potrebne mjere za zaštitu dobrobiti osobnih i imovinskih prava i interesa maloljetnika (ZISIMKDP, NN 133/2012., čl.6, st.1). Nakon otpuštanja iz kaznionice maloljetnik se dužan javiti nadležnom zavodu za socijalni rad koji će mu pružati stručnu pomoć i podršku te će nadzirati maloljetnika dok za to postoji potreba, a najmanje šest mjeseci (ZISIMKDP, NN 133/2012., čl.8, st.2 i 3). Socijalno mentorstvo je usluga kojom se maloljetniku nakon izvršavanja kazne pruža potrebna stručna pomoć radi lakše prilagodbe na život izvan zatvorske ustanove (ZSS, NN 71/2023., čl.85, st.1). Prethodno su navedene samo neke od nadležnosti socijalnih radnika u postupcima prema maloljetnicima jer uloga i

zadataka socijalnih radnika ima još mnoštvo. No, socijalni radnik ima važnu ulogu u radu s kriminalnim maloljetnicima i izvan pravosudnog sustava.

Socijalni radnici pomažu delinkventnim maloljetnicima da steknu uvid u vlastito kriminalno ponašanje i razloge koji su doveli do istog (Ratkajec Gašević, 2020.). Perspektiva maloljetnika i način na koji on vidi i razumije situaciju u kojoj se nalazi, svoje kriminalno ponašanje te kako isto utječe na njega samog, njegove obaveze te na roditeljske i prijateljske odnose, ključno je za uspješan tretmanski rad (Ratkajec Gašević, 2020.). Samoučinkovitost je praktičan alat za uspješno djelovanje na problem stoga je poželjno da kroz tretmansko djelovanje maloljetnik spozna problematičnost vlastitog kriminalnog ponašanja, posljedice istog te kako se udaljiti od takvog načina života i da je sve prethodno navedeno sam sposoban riješiti i postići (Ratkajec Gašević, 2020.). Naravno, stručna podrška je bitna i uvijek dostupna. Radi razvijanja vještine samoučinkovitosti maloljetnika važne su informacije je li maloljetnik inače uspješan u rješavanju problema i kako uobičajeno rješava probleme te koliko su uspješne i na koje načine njemu važne osobe rješavaju probleme. Nadalje, razumijevanje poteškoća koje maloljetniku otežavaju promjenu ili prepreka koje u datom trenutku čine promjenu nemogućom, važno je kako bi se utjecalo na iste (Ratkajec Gašević, 2020.). Prvi korak u tretmanskom radu s maloljetnicima je uspostava odnosa povjerenja te iskazivanje razumijevanja, empatije i prihvaćanja. Nakon uspostave odnosa povjerenja stručnjak može konfrontirati maloljetnika s činjenicama o negativnim utjecajima i posljedicama njegovog kriminalnog ponašanja i uvjerenjima koja podupiru takvu vrstu ponašanja (Ratkajec Gašević, 2020.). Zatim se značaj pridaje prepoznavanju pozitivnih posljedica promjene, traženju izvora poticaja za promjenu i usvajanju prosocijalnih ponašanja. Pozitivan ishod tretmanskog rada je ojačana vještina samoučinkovitosti i uvjerenje kako je promjenu moguće postići. U radu s maloljetnim korisnicima ključno je definirati manje ciljeva koji su lakše ostvarivi i čije su promjene mjerljive (Ratkajec Gašević, 2020.). Stručnjaci koji rade s maloljetnim počiniteljima kaznenih djela moraju biti profesionalci s visoko razvijenom osjetljivošću za rad s maloljetnicima, osposobljeni za

tretmanski rad s maloljetnicima usmjeren na uočavanje potreba svakog pojedinog maloljetnika i pružanje odgovarajuće stručne pomoći i podrške te osobe koje kontinuirano ulažu u vlastitu edukaciju i superviziju (UNICEF, 2019.). Uz socijalne radnike, to su i brojne druge profesije.

Timska procjena je snažan alat u suzbijanju kriminalnog ponašanju maloljetnika. Obično joj prethode prevencija i detekcija, a slijedi je tretman i evaluacija (Koller-Trbović i sur., 2017.). Svrha provođenja timske procjene jest planiranje i predlaganje intervencija za kriminalne maloljetnike utemeljenih na prikupljenim, analiziranim i interpretiranim podacima o obilježjima maloljetnika, zaštitnim i rizičnim čimbenicima, kriminogenim rizicima i intervencijskim potrebama maloljetnika te podataka o obilježjima, rizicima i mogućnostima obitelji i socijalnog okruženja maloljetnika da zadovolji potrebe zbog kojih je pokrenuta intervencija (Koller-Trbović i sur., 2017.). Tim za procjena najčešće se sastoji od stručnjaka sa znanjima iz područja socijalnog rada, psihologije, rada s djecom, socijalne pedagogije, pravosuđa, policije, prava, itd. Timski pristup u procesu tretmana kriminalnih maloljetnika bitan je zbog složenost i slojevitost maloljetničkog kriminaliteta te kompleksnost tretmana čime se prelazi u okvire više struka, disciplina i znanosti (Koller-Trbović i sur., 2017.). Bitno je da se timska procjena temelji na timskom radu, dogovaranju i suradnji. Svaki stručnjaci unutar tima ima svoju jasnu ulogu koja proizlazi iz specifičnosti njihovih struka, a zajedničko svima je usmjerenost k ostvarivanju najboljeg interesa djeteta (Koller-Trbović i sur., 2017.). U radu s kriminalnim maloljetnicima službenicima pravosudnog sustava i zavoda za socijalni rad važna je pomoć i suradnja s različitim institucijama i organizacijama civilnog društva.

10. Uloga organizacija civilnog društva

Iznimno je važno ostvarivati kvalitetnu međuresornu suradnju državnih institucija s organizacijama civilnog društva jer se tako stvara široka mreža partnera u zajednici koji imaju resurse i sadržaje za rad s maloljetnim zatvorenicima. Organizacije civilnog

društva zagovaraju socijalna prava ugroženih skupina ljudi koji su u riziku te uvode nove vrste socijalnih usluga za kojima postoji potreba, a koje državne službe ne pružaju. (Bežovan, 2003.). Također, osvještavaju širu javnosti o poteškoće s kojima se susreću zatvorenici i njihove obitelji te promoviraju prihvaćanja, poštovanja i uključivanje bivših zatvorenika u društvo, bez stigmatizacije i straha (Stern, 2002.). Važnost uloge organizacija civilnog društva najvidljivija je u njihovoj praksi i djelatnostima koje obavljaju.

10.1. Primjeri dobre prakse

Po uzoru na nizozemsko maloljetničko zakonodavstvo u Hrvatskoj se počeo primjenjivati Stop program. Stop program provodi Udruga sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mladež u partnerstvu s udrugom Pragma i uz suradnju Hrvatske udruge socijalnih radnika i Udruge za izvansudsku nagodbu i posredovanje u kaznenom postupku, a provodi se u Gradu Zagrebu od 2012. godine na području nadležnosti policijskih postaja Trnje, Centar, Medveščak i Novi Zagreb, te na području Grada Velike Gorice (Cajner Mraović i sur., 2018.). Glavni cilj Stop programa je zaustavljanje razvoja neprihvatljivog ponašanja maloljetnika u ranijoj fazi i u ranijoj dobi. Maloljetnici mogu sudjelovati u Stop programu ako su počinili neki lakši prekršaj poput noćnog izlaska bez roditeljske skrbi, konzumacije alkohola ili opijata na javnom mjestu u ili bez društva asocijalnih vršnjaka, krađe male novčane vrijednosti, ako maloljetnik nema ili ne nosi osobnu iskaznicu, ako viče ili pjeva na ulici, itd. (Cajner Mraović i sur., 2018.). U tom slučaju maloljetnim počiniteljima se umjesto odlaska na sud, nudi mogućnost da se dobrovoljno uključe u Program. Dakle, maloljetniku se omogućuje odabir „bezbolnijeg rješenja“ prilikom čega ga se želi držati izvan formalnog kaznenog sudskog postupka, a zauzvrat mu se nudi mogućnost obavljanja aktivnosti u sklopu kojih će preuzeti odgovornost za počinjena (ne)djela (Cajner Mraović i sur., 2018.). Aktivnosti u koje se maloljetnik može uključiti su dobrovoljan humanitarni rad, savjetovanje ili trening socijalnih vještina u lokalnim udrugama. Ključan uvjet da bi mu se omogućilo uključivanje u Stop program je to da je maloljetnik obavezan preuzeti

odgovornost za svoje ponašanje (Cajner Mraović i sur., 2018.). Nadalje, uloga roditelja u Stop programu je također vrlo važna. S jedne strane moraju aktivno sudjelovati i podržavati svoju djecu u procesu rehabilitacije dok su se s druge strane dužni nositi sa svojim propustima i pogreškama u odgoju. Pa se tako u sklopu Programa roditeljima pruža pomoć u ostvarivanju roditeljske uloge i jačanju roditeljskih kapaciteta (Cajner Mraović i sur., 2018.). Osim Stop programa, postoje brojni projekti i programi za rad s maloljetnicima delinkventnog i kriminalnog ponašanja od kojih će neki naredno biti navedeni.

Udruga za kreativni socijalni rad je već dugi niz godina ključna ustanova koja vrijedno radi u području postpenalnog prihvata bivših zatvorenika. Udruga aktualno provodi nekoliko projekata. U sklopu projekta „TEMIDA“ stručnjaci rade sa ženama žrtvama kršenja ljudskih prava koje su u kaznionicama diskriminirane na temelju spola, dobi i etničke pripadnosti (UKSR, 2022.). Korisnice projekta su 24 žene i maloljetnice koje se nalaze na izdržavanju kazne zatvora u kaznionici u Požegi, a koje su u riziku od nejednakog tretmana u procesu resocijalizacije. Aktivnosti projekta su usmjerene individualno na zatvorenice u riziku i njihovo osnaživanje te globalno na promicanju tolerancije i podizanju svijesti šire zajednice o kršenju prava ranjivih skupina (UKSR, 2022.). Udruga provodi i projekte usmjerene isključivo na muškarce. Projekt „Taata!!!“ provodi se u zatvorskom sustavu, a u sklopu projekta očevima zatvorenica se pruža psihosocijalna podrška i pomoći nošenja s roditeljskim izazovima i jačanja roditeljskih kompetencija (UKSR, 2021.). Naime, u sklopu projekta provedene su posebne radionice poticajnog roditeljstva za očeve dječaka, očeve djevojčica i očeve tinejdžera, organizirani su posjeti djece očevima u kaznionice te je prostor čekaonice za posjete u Zatvoru u Zagrebu opremljen, uređen i prilagođen djeci. Nadalje, provede se projekti za kvalitetno iskorištavanje slobodnog vremena u kaznionici. Pa se tako provodi kreativni projekt „Umjetnost je i u meni i u tebi“ u sklopu kojeg zatvorenici pohađaju kreativne radionice učenja kreativnih tehnika umjetničkog izražavanja (mozaik, linorez, štafelajno i fraktalno crtanje), zatim sportski projekt „SPPF - Sports in Prison, a Plan for the

Future“ u sklopu kojeg se kroz organiziranje sportskih aktivnosti posredno utječe na razvoj niza osobnih vještina zatvorenika poput samokontrole, suradnje, poštovanja pravila, nošenja s gubitkom i uživanja u pobjedi na pozitivan način te obrazovni projekt Re-start” u sklopu kojeg se provodi teorijska i praktična nastava za osposobljavanje zatvorenika za zanimanje keramičar, soboslikar, zavarivač i bravar (UKSR, 2022.). Osim toga, stručni radnici Udruge rade i s bivšim zatvorenicima nakon izlaska iz zatvorske ustanove. U sklopu projekta „Na tvojoj strani“ radilo se na reintegraciji bivših zatvorenika u društvo (UKSR, 2017.). Provedene su aktivnosti izrade brošure s informacijama vezanim uz ostvarivanje prava bivših zatvorenika, uspostavljena je otvorena grupa podrške za zatvorenike i članove njihovih obitelji te je organiziran okrugli stol na koji su pozvani potencijalni poslodavci koji bi mogli zaposliti bivše zatvorenike, a koje se informiralo o pravu na ostvarivanje poticaja zapošljavanjem zatvorenika (UKSR, 2017.). Osim toga, u sklopu Udruge se provodi individualno savjetovanje za maloljetnike te obiteljsko savjetovanje i školu za roditelje s ciljem prevencije razvoja delinkventnog ponašanja kod maloljetnika u riziku. Stručnjaci Udruge misle i na druge stručnjake pa tako postoji projekt i za njih. Kroz projekt se pruža kontinuirana profesionalna podrška stručnjacima zaposlenim u zatvorskom sustavu. U supervizijskim grupama se radi na razvijanju vještina lakšeg nošenja s poslovnim izazovima i poboljšanju kvalitete rada te na očuvanju mentalnog zdravlja, smanjenju stresa i prevenciji sagorijevanja (UKSR, 2022.).

Udruga RODA također je vrlo poznata po svom radu sa zatvorenicima i njihovim obiteljima. Njihov program „Rešetke nisu prepreke“ usmjeren je na osnaživanje zatvorenica, njihovih roditeljskih vještina te uključivanje na tržište rada. Također, u sklopu projekta osiguravaju se financijska sredstva za troškove posjeta djece majkama u zatvoru, a sredstva se osiguravaju prodajom proizvoda koje izrađuju zatvorenice (RODA, 2015.). Nadalje, RODA je provodila i projekt „Neprekinute veze“, a aktivnosti projekta su se bazirale na kreiranju sigurnog i ugodnog okruženja za ostvarivanje roditeljskih susreta s djecom u sklopu penalnih ustanova (RODA, 2019b.). U sklopu

ovog projekta kreiran je i priručnik „Važnost očuvanja obiteljskih odnosa za resocijalizaciju zatvorenika i zatvorenica“ namijenjen stručnjacima koji rade s djecom zatvorenika koji sadrži praktične upute za rad (RODA, 2020.). Također, projekt „Neprekinute veze“ uključuje i e-tečaj za osobe koje skrbe o djeci čiji je roditelj na izdržavanju kazne zatvora. Tečaj polaznicima pruža informacije kako mogu djeci olakšati razumijevanje situacije u kojoj se nalaze, uči ih kako da prepoznaju i razumiju emocije koje dijete proživljava te ih uči kako osigurati i olakšati nastavak razvoja odnosa djeteta s roditeljem (RODA, 2022.). Usto, tijekom 2020. godine RODA je pokrenula i projekt moto#R koji je realizirala u partnerstvu s Hrabrim telefonom, organizacijom Status M i s Ekonomskom klinikom. Glavni cilj projekta je umrežavanje i jačanje kapaciteta organizacija civilnog društva za provođenje resocijalizacije zatvorenika, jačanje njihovih roditeljskih vještina i priprema za pristup tržištu rada po izlasku iz zatvora (RODA, 2019a.).

11. Zaključak

Svi građani Republike Hrvatske pa samim time i maloljetnici moraju poštovati pravni sustav i državu, a one koji to ne čine treba adekvatno sankcionirati. S obzirom na činjenicu da je kazna maloljetničkog zatvora najteža sankcija maloljetničkog kaznenog prava, ista se nastoji izricati u što manjoj mogućoj mjeri, no za počinjenje najtežih kaznenih djela, nužno je izreći najtežu kaznenopravnu sankciju. Tijekom postupka prema maloljetnicima i tijekom i nakon izvršavanja kazne maloljetničkog zatvora maloljetnika se uvijek stavlja u prvi plan, djeluje se u njegovom najboljem interesu te se štite njegova prava. Tijekom boravka u kaznionici nastoji se strukturirati maloljetnikov život kroz kvalitetno iskorištavanje vremena u radu, obrazovanju, slobodnom vremenu i tretmanskome radu. Samim zatvaranjem maloljetnika u kaznionicu nastoji ga se spriječiti u ponovnom činjenju kaznenog djela. No, svrha sankcije maloljetničkog zatvora je mnogo šira od pukog zatvaranja. Smještajem kriminalnog maloljetnika u kaznionicu želi ga se izdvojiti iz nepodržavajuće asocijalne sredine i podvrgnuti tretmanu. U sklopu tretmana maloljetnim počiniteljima kaznenih djela se pruža stručna pomoć kojom se

utječe na razvoj cjelokupne ličnosti, usvajanje prosocijalnih obrazaca ponašanja te jačanje osobne i društvene odgovornosti kako bi se ostvarila odgojna funkcija sankcije. Maloljetniku se daje nova šansa u njegovom najboljem interesu. S obzirom da se maloljetnici nalaze u fazi odrastanja i sazrijevanja, periodu života kada lako padaju pod utjecaj okoline kojoj se nerijetko žele dokazati, kada isti počine kazneno djelo bitno je pokazati razumijevanje, ali nikako opravdanje. Određivanjem adekvatne sankcije maloljetniku se šalje jasna poruka da je dužan preuzeti odgovornost za počinjena nedjela i u skladu s time snositi odgovarajuće posljedice. Na kraju, najbitnije je raditi s maloljetnicima i nikad ne odustajati od njih.

Popis grafikona

Grafikon 3.1. *Broj prijavljenih, optuženih i osuđenih maloljetnih počinitelja kaznenih djela u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2018. do 2022. godine (str. 5)*

Grafikon 3.2. *Broj prijavljenih maloljetnih počinitelja prema grupama kaznenih djela u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2018. do 2022. godine (str. 6)*

Grafikon 3.3. *Broj osuđenih maloljetnih počinitelja prema grupama kaznenih djela u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2018. do 2022. godine (str. 7)*

Grafikon 3.4. *Broj zatvorenika na izvršavanju kazne maloljetničkog zatvora u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2018. do 2022. godine (str. 9)*

Grafikon 6.1. *Broj maloljetnih počinitelja kaznenih djela prema vrsti odluke u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2018. do 2022. godine (str. 28)*

Literatura

1. Anđelić, I. (2018). *Mladi i policija*. Završni rad. Pula: Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Juraja Dobrile u Puli.
2. Bašić, J. (2000). Rizični i zaštitni čimbenici u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži: teorijsko motrište. U Bašić, J. & Janković, J. (ur.), *Rizični i zaštitni čimbenici u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži*, (str. 13 – 47). Zagreb: Povjerenstvo Vlade RH za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladeži.
3. Bežovan, G. (2003). Razvoj organizacija civilnog društva kao pretpostavka uspješne reforme socijalne države u Hrvatskoj. *Politička misao*, 40(1), 72-91.
4. Cajner Mraović, I., Vuić, A. & Kujundžić, J. (2018). *Diverzija u kaznenopravnom sustavu za maloljetnike u Hrvatskoj*. Zagreb: Hrabri telefon.
5. Dodig, D., Poldrugač, Z. & Ricijaš, N. (2007). Neka obilježja maloljetnih zatvorenika s obzirom na duljinu kazne zatvora. *Kriminologija i socijalna integracija*, 15(1), 1-76.
6. Dragičević Prtenjača, M., Bezić, R. & Zagorec, M. (2021). Vizura hrvatskog maloljetničkog kaznenog prava pri odlučivanju o maloljetničkom zatvoru i njegovu pridržaju – postoje li kriteriji ili je sve diskrecijska odluka suda. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 71(3-4), 377-409.
7. Državni zavod za statistiku (DZS) (2019). *Maloljetni počinitelji kaznenih djela prema vrsti odluke 2018*. Posjećeno 07.09.2023. na mrežnoj stranici Državnog zavoda za statistiku: https://web.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2019/10-01-02_01_2019.htm .
8. Državni zavod za statistiku (DZS) (2020). *Maloljetni počinitelji kaznenih djela prema vrsti odluke 2019*. Posjećeno 07.09.2023. na mrežnoj stranici Državnog zavoda za statistiku: https://web.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2020/10-01-02_01_2020.htm .
9. Državni zavod za statistiku (DZS) (2021). *Maloljetni počinitelji kaznenih djela prema vrsti odluke 2020*. Posjećeno 07.09.2023. na mrežnoj stranici Državnog zavoda za statistiku: <https://podaci.dzs.hr/2021/hr/10007> .

10. Državni zavod za statistiku (DZS) (2022). *Maloljetni počinitelji kaznenih djela prema vrsti odluke 2021*. Posjećeno 07.09.2023. na mrežnoj stranici Državnog zavoda za statistiku: <https://podaci.dzs.hr/2022/hr/29164> .
11. Državni zavod za statistiku (DZS) (2023). *Maloljetni počinitelji kaznenih djela prema vrsti odluke 2022*. Posjećeno 11.01.2024. na mrežnoj stranici Državnog zavoda za statistiku: <https://podaci.dzs.hr/2023/hr/58027> .
12. Generalna skupština Ujedinjenih naroda (UN) (1989). *Konvencija o pravima djeteta*. New York: Ujedinjeni narodi.
13. Horvatić, Ž., Derenčinović, D. & Cvitanović, L. (2017). *Kazneno pravo - općio dio II (kazneno djelo i kaznenopravne sankcije)*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
14. Hrabar, D. (2018). Zaštita djece u kaznenom postupku u promišljanjima o pravosuđu naklonjenom djeci. *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske*, 9(1), 1-28.
15. Jandrić Nišević, A. (2020). Poslijepenalna zaštita u Republici Hrvatskoj. U: Crnjak, S. (ur.), *Uspješna resocijalizacija i reintegracija mladih počinitelja kaznenih djela. Što možemo učiniti?*, (str. 60 – 71). Osijek: Centar za nestalu i zlostavljenu djecu.
16. Kazneni zakon (KZ). *Narodne novine*, 114/23.
17. Koller-Trbović, N., Miroslavljević, A. & Jeđud Borić, I. (2017). *Procjena potreba djece i mladih s problemima u ponašanju – konceptualne i metodičke odrednice*. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku.
18. Lechner, S. (2021). *Najbolji interes maloljetnika u kaznenom pravu*. Završni specijalistički rad. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
19. Maloić, S. (2020). Učinci zatvaranja člana obitelji na obitelj zatvorenika. *Kriminologija i socijalna integracija*, 28(2), 257-276.
20. Martinjak, D. & Odeljan, R. (2016). *Etiološki i fenomenološki čimbenici maloljetničke delinkvencije*. Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova.
21. Ministarstvo pravosuđa i uprave (MPU) (2022). *Izješće o stanju i radu kaznionica, zatvora, odgojnih zavoda i centara za 2021. godinu*. Posjećeno

- 05.11.2023. na mrežnoj stranici Ministarstva pravosuđa i uprave: <https://mpu.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Pravo%20na%20pristup%20informacijama/Izvje%C5%A1%C4%87a/Izvje%C5%A1%C4%87e%20o%20stanju%20i%20radu%20kaznionica,%20zatvora,%20odgojnih%20zavoda%20i%20centara%20za%202021.godinu.pdf> .
22. Ministarstvo pravosuđa i uprave (MPU) (2024). *Izješće o stanju i radu kaznionica, zatvora, odgojnih zavoda i centara za 2022. godinu*. Posjećeno 11.01.2024. na mrežnoj stranici Hrvatskog sabora: https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2024-01-05/093102/IZVJESCE_RAD_KAZNIONICA_ZATVORA_ODGOJNIH_ZAVODA_2022.pdf .
23. Petö Kujundžić, L. (2013). *Zakon o sudovima za mladež s osvrtom na novine od 2011.g. - 2013.g.*. Posjećeno 06.10.2023. na mrežnoj stranici: http://www.zakonosudovimamazmladez.uszm.hr/#_Toc383080272 .
24. Petranović, M. (1999). *Mlađe punoljetne osobe u novom kaznenom pravu – aktualna pitanja novog kaznenog zakonodavstva*. Zagreb: Inženjerski biro.
25. Piquero, A. R., Farrington, D. P. & Blumstein, A. (2003). The Criminal Career Paradigm. *Crime and Justice*, 30, 359-506.
26. Pravilnik o načinu izvršavanja kazne maloljetničkog zatvora u kaznenom i prekršajnom postupku (PNIKMKZKPP). *Narodne novine*, 57/13.
27. Pravilnik o tretmanu zatvorenika (PTZ). *Narodne novine*, 123/21.
28. Prekršajni zakon (PZ). *Narodne novine*, 114/22.
29. Ratkajec Gašević, G. (2020). Motiviranje mladih za postizanje promjene ponašanja. U: Crnjak, S. (ur.), *Uspješna resocijalizacija i reintegracija mladih počinitelja kaznenih djela. Što možemo učiniti?*, (str. 76 – 83). Osijek: Centar za nestalu i zlostavljanu djecu.
30. Ricijaš, N. (2005). Obilježja maloljetnika koji izvršavaju kaznu maloljetničkog zatvora u Republici Hrvatskoj. *Kriminologija i socijalna integracija*, 13(1), 89-105.

31. Ricijaš, N. (2006). Instrumenti procjene djece i adolescenata – mogućnosti primjene kod probacije za maloljetnike. *Ljetopis socijalnog rada*, 13(2), 271-295.
32. Ricijaš, N. (2009). Atribuiranje vlastitog delikventnog ponašanja nisko rizičnih i visoko rizičnih maloljetnih delikvenata. *Kriminologija i socijalna integracija*, 17(1), 13-26.
33. Rizvić, D. & Dragičević Prtenjača, M. (2022). *Zakon o sudovima za mladež - sudska praksa i primjena, problemi u praksi*. Zagreb: Pravosudna akademija.
34. Ručević, S. (2020). Rizično i društveno neprihvatljivo ponašanje djece i mladih – psihosocijalni aspekti. U: Crnjak, S. (ur.), *Uspješna resocijalizacija i reintegracija mladih počinitelja kaznenih djela. Što možemo učiniti?*, (str. 12 – 24). Osijek: Centar za nestalu i zlostavljenu djecu.
35. Singer M., Kovčo Vukadin I. & Cajner Mraović I. (2002). *Kriminologija*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
36. Stern, B. V. (2002). Working in Prisons. *Criminal Justice Matters*, 49(1), 40-41.
37. Tot, B. (2007). Alternativa kazni zatvora – rad za opće dobro na slobodi. *Policija i sigurnost*, 16(1-2), 21-39.
38. Udruga RODA (RODA) (2015). *Rešetke nisu prepreke*. Posjećeno 11.11.2023. na mrežnoj stranici Udruge RODA: <https://www.roda.hr/udruga/projekti/mame/promotivni-film-o-projektu-mame.html> .
39. Udruga RODA (RODA) (2019.a). *Moto#R - Motiviranjem i osnaživanjem do resocijalizacije*. Posjećeno 11.11.2023. na mrežnoj stranici Udruge RODA: <https://www.roda.hr/udruga/projekti/motor/> .
40. Udruga RODA (RODA) (2019.b). *Neprekinute veze - projekt*. Posjećeno 11.11.2023. na mrežnoj stranici Udruge RODA: <https://www.roda.hr/udruga/projekti/neprekinute-veze-suradnja-ministarstva-pravosuda-unicefa-i-rode/> .
41. Udruga RODA (RODA) (2020). *Važnost očuvanja obiteljskih odnosa za resocijalizaciju zatvorenika i zatvorenica. Priručnik za zaposlene u zatvorskom*

- sustavu*. Posjećeno 11.11.2023. na mrežnoj stranici Udruge RODA: https://www.roda.hr/media/attachments/udruga/dokumenti/brosure_lecti/vaznos-ocuvanja-obiteljskih-odnosa-prirucnik.pdf .
42. Udruga RODA (RODA) (2022). *Neprekinute veze – e-tečaj*. Posjećeno 11.11.2023. na mrežnoj stranici Udruge RODA: <https://edukacija.roda.hr/tecajevi/neprekinute-veze/> .
43. Udruga za kreativni socijalni rad (UKSR) (2017). *Godišnji izvještaj 2017*. Posjećeno 13.11.2023. na mrežnoj stranici Udruge za kreativni socijalni rad: <https://www.uksr.hr/o-nama> .
44. Udruga za kreativni socijalni rad (UKSR) (2021). *Godišnji izvještaj 2021*. Posjećeno 13.11.2023. na mrežnoj stranici Udruge za kreativni socijalni rad: <https://static1.squarespace.com/static/5faa93d747b25f1a2d96ae0d/t/625eb6824cf36b020cfe21b3/1650374288262/Godi%C5%A1nji+izvje%C5%A1taj+%282021%29.pdf> .
45. Udruga za kreativni socijalni rad (UKSR) (2022). *Godišnji izvještaj 2022*. Posjećeno 13.11.2023. na mrežnoj stranici Udruge za kreativni socijalni rad: https://static1.squarespace.com/static/5faa93d747b25f1a2d96ae0d/t/648c00262e3da64f2aff185a/1686896679321/Godi%C5%A1nji+izvje%C5%A1taj_2022.pdf .
46. Ured UNICEF-a za Hrvatsku (UNICEF) (2019). *Smjernice za pravnu pomoć prilagođenu djeci*. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku.
47. Vijeće Europe (VE) (2014). *Smjernice Odbora ministara Vijeća Europe o pravosuđu prilagođenom djeci*. Strasbourg: Vijeće Europe.
48. Vrselja, I. (2010). Etiologija delikventnog ponašanja: Prikaz Pattersonove i Moffittine teorije razvojne psihopatologije. *Psihologijske teme*, 19(1), 145-168.
49. Zagorec, M. (2019). *Maloljetnički zatvor u hrvatskom kaznenopravnom sustavu*. Doktorska disertacija. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
50. Zakon o državnom odvjetništvu (ZDO). *Narodne novine*, 21/22.
51. Zakon o izvršavanju kazne zatvora (ZIKZ). *Narodne novine*, 14/21.
52. Zakon o izvršavanju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje (ZISIMKDP). *Narodne novine*, 133/12.

53. Zakon o kaznenom postupku (ZKP). *Narodne novine*, 80/22.
54. Zakon o socijalnoj skrbi (ZSS). *Narodne novine*, 71/23.
55. Zakon o sudovima za mladež (ZSM). *Narodne novine*, 126/19.